

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Radek Pexa

Film Abrahám jako pomůcka pro katechezi s dospělými?

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. Dr. Ludvík Dřimal, Th.D.

Praha 2015

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

Ve Vráži 26. 4. 2015

Radek Pexa

Bibliografická citace

Film Abrahám jako pomůcka pro katechezi s dospělými? Bakalářská práce Radek Pexa vedoucí práce: Ludvík Dřímál — Praha, 2015. — 51 s.

Anotace

Na základě biblického textu a studia o Abrahámovi provedeme analýzu obsahu filmu Abrahám (1993) a následně kritické zhodnocení, za účelem míry vhodnosti tohoto díla, jako pomůcky v katechezi s dospělými. Tato práce se nejprve snaží zjistit míru obsahové shody filmu s textem Bible a to analýzou filmu a srovnáním s textem Bible, přičemž analýza i porovnání filmu probíhá současně, v souvislosti s dějem filmu. Na to navazuje další část práce, která se snaží na základě předchozího srovnání za pomoci biblické teologie odpovědět na otázku, zda je film Abrahám vhodnou pomůckou pro katechezi s dospělými.

Klíčová slova

Abrahám, analýza filmu, biblický příběh, zakladatel monoteismu, praotec, otec věřících, Abraháмова víra, zaslíbení, film jako pomůcka katecheze.

Abstract

Based on the biblical text and the study of Abraham we wil analyze the content of the film Abraham (1993) and subsequent critical evaluation to rate apprecitate the suitability of this work as an aid in the catechesis of adults. This thesis first tries to determine the degree of conformity of the content of the film with Bible text and film analysis and comparison with the text of the Bible, and the analysis and comparison of the film takes place simultaneously in connection with the plot of the film. This was followed by another part of the work that tries on the basis of a comparison with the previous biblical theology to answer the question whether the film Abraham suitable tool for catechesis for adults.

Keywords

Abraham, analysis of the film Abraham, the biblical story, the founder of monotheism, the grandfather, the father of the believers, Abraham's faith, the covenant, the film as tool of catechesis

Počet znaků (včetně mezer): <110997 >

Poděkování

Na tomto místě děkuji Doc. Dr. Ludvíku Dřimalovi Th.D., za jeho radu, trpělivé vedení mé bakalářské práce a čas, který mi věnoval. Dále děkuji své rodině, že mi byla svou trpělivostí a pochopením při psaní této práce oporou.

Obsah

Úvod.....	6
1. Kapitola Postava Abraháma z hlediska exegeze	7
1.1 Příběh o Abrahámovi jako součást širšího celku	7
1.2 Struktura Gn 11,27–25,11	8
1.3 Abrahámův příběh.....	9
2. Kapitola: Analýza filmu a jeho srovnání s biblickým textem.....	11
2.1 Představení filmu a jeho autorů.....	11
2.2 Analýza jednotlivých částí filmu.....	12
3. Kapitola: Zhodnocení filmu z hlediska biblické teologie a pro využití v katechezi	25
3.1 Zhodnocení jednotlivých kapitol filmu z hlediska biblické teologie.....	25
3.2. Zhodnocení některých sporných částí filmu	37
4. Kapitola: Zhodnocení filmu z hlediska katecheze	41
4.1 Zhodnocení filmu z hlediska vhodnosti pro určitou věkovou kategorii.....	41
4.2 Vhodnost použití Abrahámových příběhů pro katechezi dospělých.....	42
4.3 Zhodnocení filmu jako pomůcky pro katechezi dospělých.....	44
Závěr	48
Seznam použitých zkratk.....	50
Seznam literatury	50

Úvod

Bakalářskou práci: Film Abrahám jako pomůcka pro katechezi s dospělými jsem si zvolil z toho důvodu, že postava praotce Abraháma je mi velmi blízká. Zároveň zvažuji možnost katechetického zapojení ve své farnosti, proto jsem se rozhodl, vypracovat nějaké téma z hlediska katecheze. Tento příběh plný zkoušek, požehnání, selhání a vítězství považuji za velmi inspirativní pro katechezi. Domnívám se, že dobře zpracovaný film by mohl být vhodnou pomůckou pro katechezi. Rozhodl jsem se, že z hlediska vhodnosti pro katechezi zhodnotím film Biblické příběhy: Abrahám. Tento film jsem shlédnul již před lety a pamatuji si, že mě velmi zaujal.

Pokud jsem chtěl zpracovat dané téma, musel jsem si stanovit cíl a metodu, s kterou souvisí pracovní postup této bakalářské práce. Cílem této bakalářské práce je posoudit, zda je film Biblické příběhy: Abrahám (1993) vhodnou pomůckou pro katechezi dospělých. Tohoto cíle chci dosáhnout pomocí určité metody. Jako metodu hodnocení filmu jsem stanovil následující pracovní postup:

V první kapitole se zabývám souvislostmi a historií vzniku biblického textu Gn 11, 27 – 25, 11, jeho strukturou a dalšími poznatky studia o Abrahámovi, tak abych uvedl čtenáře do této problematiky. Dále jsem se v kapitole 2. zaměřil na představení filmu o Abrahámovi, na autora filmu a na srovnání filmu (pomocí filmové stopy) s textem Bible. (K čemuž jsem zvolil následující pracovní postup: rozdělil jsem film do jednotlivých logicky za sebou navazujících částí, danou část jsem představil a srovnal s textem Bible.) Samotné hodnocení filmu jsem pak soustředil do kapitoly třetí a čtvrté. Ve třetí kapitole hodnotím film z hlediska biblické teologie a zároveň hodnotím silné a slabé stránky některých částí filmu, které buď nemají oporu v textu Bible, nebo jsou filmovým zpracováním příběhu pozměněny. Ve čtvrté kapitole provádím závěrečné shrnutí předchozích částí této práce a zhodnocení filmu pro použití v katechezi dospělých. V této kapitole jsem se snažil hledat odpověď na otázku, zda a v jakých souvislostech je příběh Abraháma vhodným tématem pro katechezi.

1. Kapitola Postava Abraháma z hlediska exegeze

1.1 Příběh o Abrahámovi jako součást širšího celku

Dříve než budu moci provést zhodnocení filmu z hlediska vhodnosti pro katechezi dospělých, je třeba si připomenout několik základních údajů nejen o vzniku a vývoji příběhu o Abrahámovi, jako součásti širšího celku, ale i o jeho konečné podobě. Různé nesourodosti a nesrovnalosti,¹ v textu Pentateuchu, jehož součástí je i kniha Genesis, která obsahuje příběh o Abrahámovi, vedly k postupnému vývoji několika teorií o vzniku tohoto textu.² Jako nejpřijatelnější se jeví hypotéza pramenů, která poskytuje zatím nejpravděpodobnější vysvětlení vzniku Pentateuchu.³ Tato hypotéza byla postupně kombinována i s jinými hypotézami. Co je důležité, je, že Pentateuch má své počátky, ve kterých se opírá zcela nepochybně o prožitou zkušenost předávanou nejprve ústně a později v písemné formě. Utváření této zkušenosti však nemusí mít nutně pouze chronologický charakter. Jádrem Pentateuchu, které se postupně rozšiřovalo, byl co do obsahu exodus.⁴ Období kdy Pentateuch procházel změnami vedoucími ke své konečné podobě, můžeme datovat do babylónského zajetí a pak do 6.–5. stol. př. Kr. do období kněze Ezdráše. Ke konečné redakci došlo v 1. pol. 5. stol.⁵ V úvodu ke knize Genesis se hovoří o tom, že kniha nevznikla najednou v jednom období, ale že je výsledkem činnosti celých generací promýšlejících základní zkušenosti předků.⁶

Zajímavá z hlediska historického vývoje příběhu o Abrahámovi jsou jména v seznamu Abrahámových předků, která jsou nápadně podobná jménům měst z 19.–18. stol. př. Kr.⁷ Vznik Pentateuchu a knihy Genesis je výsledkem nejen předchozích redakcí, ale i „živé tradice“⁸ mnoha generací promýšlejících nejen svou historii, ale především zkušenost s Bohem a tedy zkušenost náboženskou.

Archeolog Israel Finkelstein a historik Neil Asher Silberman hovoří o tom, že přesto, že písemná podoba biblického textu vznikla mnohem později po událostech, které

¹ Srov. KOLEKTIV AUTORU. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 23–24.

² Srov. tamtéž, s. 24–25.

³ Srov. tamtéž, s. 25.

⁴ Srov. tamtéž, s. 22.

⁵ Srov. tamtéž, s. 25–26.

⁶ Srov. tamtéž, s. 33.

⁷ Srov. STAROŽÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Výklady ke Starému zákonu*. Praha: Kalich, 1991 s. 73.

⁸ KOLEKTIV AUTORU. *Pentateuch*. s. 33.

popisuje, vycházela z pečlivě uchovávaných vzpomínek.⁹ Na druhou stranu uvádí, že pozadím značné části výpovědi Bible jsou naděje a obavy judského království v 7. století př. n. l. Dále říká, že velká část toho, co je obvykle pokládáno za autentickou historii i co se týče příběhů praotců, je výrazem představ reformního náboženského hnutí, které vzniklo v mladší době železné (tj. 900–586 př. n. l.).¹⁰ V užší části týkající se praotců si Finkelstein a Silberman pokládají otázku, zda existuje důkaz, že praotcové skutečně žili.¹¹ Tuto otázku se snaží osvětlit historickým rozborem dosavadních vědeckých bádání, přitom nedosahují jednoznačnou odpověď.¹²

1.2 Struktura Gn 11,27–25,11

V Abrahámově příběhu lze rozlišit tři různá podání: „jahvista zdůrazňuje Boží zaslíbení a požehnání, elohista Abrahámovu víru, schopnou obstát ve všech zkouškách, kněžská tradice zdůrazňuje smlouvu a obřízku“¹³. Podle Dubovského je Abrahámovský cyklus Gn 11,27–25,11 sepsán v schématu, kdy určité koncentrické části odpovídá jiná koncentrická část jako její protiváha. Přičemž je zajímavé, že protiváha chybí u narození Izáka ve 21. kapitole knihy Genesis. Tím se celý cyklus soustřeďuje na Boha a jeho zaslíbení.¹⁴ V Abrahámově cyklu jsou pro nás důležité nejen Abrahámovy příběhy, plné zkoušek, ale hlavně požehnání a smlouvy, které Bůh s Abrahámem uzavírá.¹⁵ Podle Dubovského a spol. je možné vysledovat 10 zkoušek a 7 požehnání.

Zkoušky: 1. Odchod z rodné země a od rodiny. 2. Nebezpečná cesta do Egypta. 3. Ustoupení Lotovi. 4. Záchrana Lota. 5. Nebezpečí ztráty Izmaela prostřednictvím Hagar. 6. Zkouška skrze obřízku a návštěvu třech mužů. 7. Záchrana Lota z nebezpečí. 8. Abrahám v nebezpečí ze strany cizích králů. 9. Narození Izáka a odchod Izmaela. 10. Obětování Izáka. Požehnání: 1. Sedm výroků budoucího požehnání. 2. Vysvětlení a určení dvou bodů prvního příslibu. 3. Další příslib země a potomstva. 4. Objasnění příslibu synů a stanovení času získání země. 5. Dobré zprávy, že z Abraháma a Sáry vzejde ne jeden národ, ale množství národů a že smlouva najde konkrétní realizaci v synovi, kterého porodí Sára. 6. Za rok Sára porodí syna. 7. Nejobsažnější a

⁹ Srov. FINKELSTEIN, Israel – SILBERMANN, Neil Asher. *Objevování Bible*. Praha: Vyšehrad, 2007, s. 25.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 31–32.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 37.

¹² Srov. tamtéž, s. 37–54.

¹³ DUFOUR, Xavier, Léon a kol. *Slovník biblické teologie*. Řím: Křesťanská akademie, 1991, s. 1.

¹⁴ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis. Komentáře ke Starému zákonu*. I. svazok, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 320.

¹⁵ KOLEKTIV AUTORU. *Pentateuch*. s. 64., pozn. k Gn 12,1–25,18

nejvznešenější požehnání oproti dosavadním odkazům opět se sedmi výroky jako u prvního požehnání.¹⁶ Po zkoušce většinou přichází nové ujištění, že smlouva trvá.¹⁷

1.3 Abrahámův příběh

Chceme-li správně chápat tento biblický text, musíme si uvědomit, co textu předchází, případně co za ním následuje. Vyprávění o praotcích následuje po tzv. biblických pradějích v Gn 1–11, a uvádí do dějin vyvoleného národa, který vidí svůj původ od praotců Abrahámem počínaje.¹⁸ Praotec vyvoleného národa zaujímá v dějinách spásy výjimečné postavení jeho povolání, odpověď a poslušnost, patří k počátkům realizace Božího plánu spásy. Abrahámův příběh v knize Genesis není jen kronikářským popisem událostí, ale je naplněn především náboženským obsahem.

Abrahám a jeho rodina se objevují v návaznosti na předcházející biblické postavy. Jeho rodina je však také spojena se všemi lidskými rodinami. Povolání Abraháma můžeme proto chápat jako Boží odpověď na hřích a zlo, které prostoupily celé lidstvo.¹⁹ Mezi chaldejským Urem a Cháranem, kde Abrahámův rod Terachovců pobýval, byl provozován kult měsíčního božstva. Byly zde stavěny posvátné věže. Již jméno Abraháмова otce Terach pochází ze stejného kořene, jako slovo Járeach–měsíc. V měsíčním kultu hrály i důležitou roli ženy–kněžky, které často, i když některé byly vdané, zůstávaly bez dětí. Je zajímavé, že jméno Sáráj je vykládáno jako kněžka a Sárína dlouhodobá neplodnost, i když v tomto příběhu má jinou roli (Bůh si ji připravuje pro svůj záměr), by mohlo také naznačovat, původní náležitost k tomuto kultu²⁰. Abrahámovo rodné jméno bylo Abram a znamená v hebrejštině otec (je) vyvýšený a nové jméno Abrahám, dané mu Hospodínem v Gn 17,5, znamená otec hlučícího davu.²¹

¹⁶ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis. Komentáře ke Starému zákonu*. I. svazek, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 322.

¹⁷ „...Když přišli do země Kanaán Abram ji prošel až k místu Šekem, k dubu More. Tehdy byli v zemi Kanaánci. Hospodin se zjevil Abramovi a řekl: ‘‘Tvému potomstvu dám tuto zemi’’. Abram tam vystavěl oltář Hospodinu, který se mu zjevil“ (Gn 12,5–7)

¹⁸ [CHALUPA, P. Abrahám člověk na cestě. Cesty katecheze. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku, viz http://www.cestykatecheze.cz/casopis/2009-1/Abraham-clovek-na-cestech.html](http://www.cestykatecheze.cz/casopis/2009-1/Abraham-clovek-na-cestech.html). [2014-9-9]

¹⁹ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. s. 332, pozn. k Gn12,1–4a

²⁰ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Výklady ke Starému zákonu*. Praha: Kalich, 1991, s. 72.

²¹ Srov. KOLEKTIV PŘEKLADATELŮ. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996, s. 5.

Abram je v Bibli představen jako polokočovník, který prochází různými územími, která mají náležet jeho potomstvu, zastavuje se zde a navazuje styky s tamními obyvateli.²² Putování Abrama do země Kanaán začíná již v Uru Chaldejců pod vedením a z rozhodnutí Teracha, otce Abramova. Skupina putuje přes Cháran, kde se nakonec usazuje (srov. Gn 11,31–32). Každý přesun se děje po smrti jednoho z členů rodiny. Smrt Hárana (srov. Gn 11,28) – přesun do Cháranu. Smrt Teracha (srov. Gn 11,32) – přesun do Kanaánu. V popisu tohoto putování je pravděpodobně skryta pobídka k návratu z babylónského zajetí ve stopách Abramových, čemuž nasvědčuje i fakt, že přívlastek „Chaldejců“ pochází přibližně z doby 500 př. Kr.²³, což je doba dotváření finální podoby našeho příběhu²⁴. Abrama oslovuje Bůh: „Vyjdi ze své země ze svého příbuzenstva a ze svého otcovského domu do země, kterou ti ukážu. Udělám z tebe veliký národ a požehnám ti, oslavím tvé jméno a budeš požehnáním. Požehnám těm, kdo ti budou žehnat a proklejí ty, kdo tě budou proklínat.“ (srov. Gn 12,1–3) Abram se má oprostít od všech pout, která by mu mohla překážet v jeho jedinečném úkolu předznamenávajícím exodus jeho potomstva. Přičemž výrazem „otcovský dům“ je myšlen jak okruh přímých pokrevních příbuzných, tak širší rodina.²⁵ Místo rodiny, kterou opouští, je mu přislíben národ (srov. Gn 12,2). Odchod z rodného kraje znamená i rozchod s místními božstvy.²⁶ Jak radikální krok to pro Abrama byl, pochopíme, když si uvědomíme, že rodina měla u starozákonních lidí zásadní význam. „Abram je vzorem člověka ukotveného v Bohu, člověka viery. Preto ho tradícia nazýva Otcov viery. On je prototypem veriaceho človeka²⁷“. Zásadní je zde také fakt požehnání. Abram je zde nejen požehnan, ale sám se stává požehnáním. Lidé, kteří Abrama uznají jako Bohem požehnaného, sami dojdou od Boha požehnaní. Abram opouští vše. Má prázdné ruce. Zůstává mu jen naděje. A tak je jeho víra hodna nejen obdivu, ale i následování. Je „vzorem pro věřící všech dob“.²⁸

Příběh Abraháma k nám však nepromlouvá jen na základě dobrých Abrahámových rozhodnutí, ale i na základě Boží věrnosti, která osvobozuje i přes lidskou slabost. Když

²² Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 64.

²³ Srov. tamtéž, s. 23–24.

²⁴ Srov. tamtéž, s. 33.

²⁵ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. I. zvazok, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 324.

²⁶ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*, Praha: Kalich, 1991, s. 74.

²⁷ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. s. 336.

²⁸ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. s. 64.

je Abram kvůli hladu donucen odejít i se svými lidmi do Egypta, přemlouvá svou krásnou ženu Sáráj, aby se vydávala za jeho sestru. Ta je Abramovi odebrána a hrozí, že o svou ženu přijde. V té chvíli zasahuje Hospodin, který střeží svá zaslíbení i ty, které si vyvolil.²⁹

Tento příběh předává jasné poselství, o tom, že Abrahám se stal praotcem věřících na základě poslušnosti Bohu, osvědčeností v mnoha zkouškách v trpělivosti a důvěře, neboť zaslíbení mu daná se týkají nejen jeho, ale především budoucích generací. Vždyť i ze země zaslíbené mu za jeho života patřil jen malý pozemek v Makpele a měl práva v okolí Beer–Šeby.³⁰ Zaslíbení ohledně potomstva se naplňovala velmi pozvolna, až to bylo z lidského hlediska nemožné, proto nejprve ustanovil správcem svého domu Eliezera Damašského (srov. Gn 15,2) a později projevil nedůvěru vůči Božímu zaslíbení tím, že se pokusil o potomka podle vlastních představ a zplodil s egyptskou služkou Hagar syna Izmaela (srov. Gn 16). Když je Abramovi 99 let, přichází Hospodin a mění mu jméno na Abrahám, navazuje na předešlá zaslíbení a uzavírá po bludných cestách, kterými se Abram vydal, s Abrahámem smlouvu a stvrzuje ji obřizkou.³¹ Nakonec se zaslíbení potomstva začíná i přes Sárčinu nedůvěru (srov. Gn 18,12) naplňovat. Narodí se Izák. Abraháмова víra je očištěna mnoha zkouškami. Z nich největší je požadavek, aby obětoval syna Izáka. Toho syna, kterého tolik miluje a do něhož vkládá všechny naděje na vyplnění Bohem daných zaslíbení.³² Jak víme, Abrahám ve zkoušce obstál.

2. Kapitola: Analýza filmu a jeho srovnání s biblickým textem

V této kapitole se chci zaměřit na představení těch, kteří se na projektu filmu Abrahám podíleli a srovnat obsah filmu, dle filmové stopy, s biblickým textem.

2.1 Představení filmu a jeho autorů

Dříve než budu moci pokračovat hodnocením samotného filmu, je nutné představit ty, kteří se na projektu filmu Abrahám podíleli. Myslím, že postačí zmínit režiséra filmu, autory scénáře a zpracování hudby a také představitele hlavních postav. Nejprve bych

²⁹ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 65. pozn. k Gn 12,10–20

³⁰ Srov. KOLEKTIV PŘEKLADATELŮ. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996, s. 8.

³¹ Srov. tamtéž, s. 8.

³² Srov. DUFOUR, Xavier Léon a kol., *Slovník biblické teologie*, Řím: Křesťanská akademie, 1991, s.2.

rád představil režiséra filmu. Joseph Sargent vlastním jménem Giuseppe Danielle Sorgente, se narodil 22.7.1925 v USA a ve svém životě působil jako režisér, herec, producent a scénárista. Podílel se na celé řadě filmových titulů.³³ Scénář je dílem Roberta McKee. Hudbu k filmu připravili Marco Firsina a Enrico Morricone. V hlavních rolích: Richard Harris (Abrahám), Barbara Hershey (Sára), Tylor Scipio (Izák), Carolina Rossi (Hagar) a další. Film byl vyroben v koprodukcí USA, Německa, Itálie, Francie a České republiky v roce 1993. Exteriér filmu se točil hlavně v Maroku. Film obdržel 3 nominace na cenu Emmy.³⁴

„Snímek je součástí jednoho z nejrozsáhlejších zpracování Bible v historii filmu a televize, na němž se podílela koprodukčně i Česká televize. Vypráví o životě starozákonního patriarchy Abraháma a je tematicky spjat nejen se zrodem náboženství, ale i s postupným sjednocováním a formováním palestinských kmenů v jeden národ izraelský.“³⁵

2.2 Analýza jednotlivých částí filmu

2.2.1 Úvod filmu a povolání Abrama

Úvod filmu³⁶ předchází ději v textu Bible, který začíná až povoláním Abraháma (srov. Gn12,1–3). Bible má však také svůj úvod k tomuto příběhu a to v popisu genealogické linie praotců po potopě včetně Terachovy rodiny, který také hovoří o začátku putování Terachova kmene z chaldejského Uru (srov. Gn 11,10–32). Filmový úvod předkládá divákovi běžné radosti a starosti³⁷ Terachova kmene na pozadí prostého života patriarchálně³⁸ uspořádaného společenství pastýřů žijících a obchodujících na prahu města Cháran. O tom, že skupina přichází z Uru Chaldejců je zmínka z úst krále Cháranu při obnově smlouvy, kde zmiňuje i kult boha Sina³⁹. Film ve svém počátku zdůrazňuje neplodnost Sáráj a Abramovu jako bolestivou skutečnost, která oba

³³ Srov. <http://www.csfd.cz/tvurce/10788-joseph-sargent/zajimavosti/>, [2014-11-14]

³⁴ Srov. <http://www.kinobox.cz/film/259853-biblicke-pribehy-abraham/ocneni>, [2014-11-15]

³⁵ <http://www.ceskatelevize.cz/porady/876828-abraham/>, [2014-10-9]

³⁶ Srov. SARGENT, Joseph. *Biblické příběhy: Abrahám*. mezinárodní koprodukce, Turner Pictures, Lube production, Lux S.p.A. - Betafilm, RAI - Radiotelevisione Italiana Raiuno, 1993, <https://www.youtube.com/watch?v=6sOqLGx1kMY>, [20014-09-08], filmová stopa 00:00:00–00:22:20, dále jen Stopa1

³⁷ Srov. Stopa1: 00:08:00–00:11:11

³⁸ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. I. zvázok, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 325.

³⁹ Srov. Stopa1: 00:10:00–00:10:14

skličuje.⁴⁰

Abramův neklid se však netýká pouze jeho a manželčiny neplodnosti. Jako by mu něco chybělo⁴¹. Neklid zde vyústí do výbuchu velkého rozhořčení a rozchodu s falešnými bohy.⁴² Po tomto radikálním kroku následuje ve filmu jakési přemožení Bohem⁴³, po kterém Bůh Abrama volá. V další části se již film opírá o biblické vyprávění (srov. Gn 12,1–3). Abram je osloven Bohem.⁴⁴ Slova filmu, kterými Bůh promlouvá k Abramovi, zde necitují biblický text zcela přesně slovo za slovem, ale v podstatě ho vystihují správně (srov. Gn 12,1–3). Přislíbení potomstva a nalezení skutečného Boha, který osobně promlouvá, je filmem ztvárněno jako naplnění Abramových tužeb⁴⁵. Filmaři představují Teracha jako dosud žijícího, ačkoli zápis smrti Abramova otce v Bibli (srov. Gn 11,32), předchází Abramovo povolání.

Dále film představuje to, co se v důsledku Abramova povolání pravděpodobně odehrávalo v Abramově nitru a v jeho rodině. Toto vychází z představivosti autorů a nemá oporu v textu Bible. Filmové vyprávění tuto možnou realitu rozvíjí: „...*Kdo kromě tebe toho Boha zná?...*“ „...Abrame jsi můj syn, dlužíš mi poslušnost, a místo toho nasloucháš tomu neznámému Bohu...“⁴⁶.

2.2.2 Abram se vydává na cestu a příchod do Kanaánu

Abram zde podle filmu překonal odpor svého příbuzenstva a s požehnáním otce se vydává na cestu. Abram, podle textu Písma, odpovídá Bohu na jeho povolání a příslib tím, že se vydává na cestu se vším svým lidem i majetkem. Lot jde s ním (srov. Gn 12,4). Filmaři na tomto místě líčí strastiplnost a nesnadnost cesty⁴⁷, na které však naleznou včas, co potřebují.⁴⁸ Následuje filmová vsuvka, která neodpovídá textu Bible. Film v této části příběhu totiž hovoří o Eliezeru Damašském, o kterém je zmínka až v Gn 15, 2, tedy mnohem dále. Abram se zde ujímá Eliezera a vykupuje ho z otroctví.⁴⁹

Dále film vypráví o příchodu do Kanaánu.⁵⁰ Abram zřejmě považuje úkol daný

⁴⁰ Srov. Stopa1: 00:10:35–00:10:45 a také 00:12:00–00:13:30

⁴¹ Srov. Stopa1: 00:15:14–00:17:51

⁴² Srov. Stopa1: 00:19:07–00:20:26

⁴³ Srov. Stopa1: 00:21:22–00:22:20

⁴⁴ Srov. Stopa1: 00:23:04–00:24:24

⁴⁵ Srov. Stopa1: 00: 27:22–00:27:28

⁴⁶ Srov. Stopa1: 00:24:34–00:29:16

⁴⁷ Srov. Stopa1: 00:31:30–00:33:39

⁴⁸ Srov. Stopa1: 00:33:43–00:33:56

⁴⁹ Srov. Stopa1: 00:33:57–00:38:22

⁵⁰ Srov. Stopa1: 00:39:56–00:40:28

Bohem za splněný, vděčně se k Bohu modlí a staví oltář.⁵¹ Pak prochází zemí dál a zjišťuje, že je země obsazena. Abram nicméně odmítá použít násilí při jejím zabrání, ačkoliv má jasnou převahu.⁵²

Text Bible hovoří o příchodu Abramova kmene do Kanaánu jinak: „Když přišli do země Kanaán, Abram ji prošel až k místu Šekem, k dubu More. Tehdy byli v zemi Kanaánci (srov. Gn 12,5–6)“. V textu Bible přichází Hospodin s ujištěním, že tuto zemi dostane Abramovo potomstvo. Dle Písma pak staví Abram Bohu oltář, až po oslovení Bohem, nikoliv před poznáním, že je země obsazena, jako ve filmové verzi. (srov. Gn 12,7). Abram v textu Písma staví oltář Hospodinu u dubu More a pak v místě svého tábořiště mezi Betelem a Hajem (srov. Gn 12,7–9). Ve filmu však staví Abram oltář po příchodu do Kanaánu Hospodinu pouze jednou. Film se však shoduje s textem Bible (srov. Gn 12,7–9) v tom, že nezmiňuje přinášení obětí.⁵³

2.2.3 Abram v Egyptě a návrat do Kanaánu

Ve filmu pokračuje poklidný život Abramova kmene den za dnem. Abram se zřejmě domnívá, že se na tomto místě začíná naplňovat zaslíbení. Následuje další zkouška: neúroda a hlad. Abram zoufale volá k Bohu, téměř až vyčítavě. Bůh mlčí. Následují reflexe dané situace, Božího mlčení. Abram se rozhoduje odejít.⁵⁴ Film líčí strastiplné putování do neznáma. Při svém putování Abram dojde na hranice Egypta. Filmové vyprávění v tomto místě barvitě rozvíjí pouze jedenáct biblických veršů (srov. Gn 12,10–20). Když se filmový Abram ocitá na hranicích Egypta, sděluje mu Eliezer, že Egyptané mohou usilovat o jeho krásnou ženu Sáráj a jemu z toho vyplývá smrtelné nebezpečí. Abram se tedy rozhodne vydávat Sáráj za svou sestru.⁵⁵

Abramovo počínání na hranicích Egypta je v textu Písma popsáno trochu odlišně, než ve filmu. Tento děj má dvě části. V první části se hovoří o hrozbě smrtelného nebezpečí (srov. Gn 12,12), druhá část popisuje, jaké výhody by mohly plynout z toho, vydávat Sáráj za svou sestru (srov. Gn 12,13). Filmová Sáráj, která je velmi krásná, se dostává do rukou Egyptanů a má být zařazena do faraonova harému.⁵⁶ Poprvé se na scéně objevuje Hagar jako služka Sáráj, která sehraje později v našem

⁵¹ Srov. Stopa1: 00:40:28–00:41:11

⁵² Srov. Stopa1: 00:42:04–00:42:27

⁵³ Srov. Stopa1: 00:39:56–00:41:11

⁵⁴ Srov. Stopa1: 00:45:53–00:50:25

⁵⁵ Srov. Stopa1: 00:55:01–00:58:09

⁵⁶ Srov. Stopa1: 00:58:30–00:58:50

příběhu důležitou roli.⁵⁷ Abram je obdarován dobyt看em a místem k životu v úrodné deltě řeky Nilu.⁵⁸ Film se zde s textem Bible shoduje, neboť i Písmo svaté uvádí, že se Abramovi kvůli své ženě po vstupu do Egypta dařilo dobře a byl obdarován otroky i mnoha chovnými zvířaty (srov. Gn 12,16). Abramovu lidu se tedy v Egyptě daří dobře. Filmový Abram se však s danou situací odmítá smířit.⁵⁹ Dále film také popisuje úzkost a obavy Sáráj, ale i její věrnost Abramovi, kterou nezvklala ani možnost žít v přepychu, ani faraonovy úskoky.⁶⁰ Když se zdá, že situace nemá východisko a filmový Abram si zoufá, neboť svou ženu miluje, zasahuje Hospodin a trestá faraona nemocí.⁶¹ Také podle textu Písma stihne Hospodin faraona a jeho dům nemocí kvůli Abramově manželce Sáráj (srov. Gn 12,17). Faraon se dozvídá i důvod své nemoci, když Abram pronáší část Hospodinova požehnání⁶² a Abrama, Sáráj i jejich lid stejně jako v textu Bible propouští.⁶³

Filmový děj nás po Abramově odchodu z Egypta zavádí zpět do oblasti, kterou Abram procházel na cestě do Egypta.⁶⁴ Písmo svaté (srov. Gn 13,1–4) hovoří o cestě z Egypta, přes Negeb až do Betelu, tam, kde dříve postavil Hospodinu oltář, tedy mezi Betelem a Hajem. Název místa není ve filmu vysloveně zmíněn, ale skupina se možná i zde ve filmu usazuje na místě, kde filmový Abram postavil Hospodinu oltář⁶⁵, přičemž uzavírá spojenectví s místními obyvateli, s kterými se již setkali a jejichž vůdce je Amorita Mamre. Abram se zmiňuje o tom, že se vrátil domů⁶⁶. Toto spojenectví s Mamrem pak později sehraje důležitou roli při osvobození Lota.⁶⁷ O spojenectví s Mamrem text Písma hovoří na rozdíl od filmu až v Gn 14,13.⁶⁸ Podle Písma svatého (srov. Gn 13,18) se totiž Abram usazuje v Doubravě Mamre až po rozchodu s Lotem (srov. Gn 13,10–11) a staví zde Hospodinův oltář (srov. Gn 13,18). Dva pobočníci, kteří ve filmu Mamreho doprovázejí, zřejmě představují Mamreho bratry (srov. Gn 14,13).

⁵⁷ Srov. Stopa1: 01:00:24–01:02:01

⁵⁸ Srov. Stopa1: 00:59:26–00:59:34

⁵⁹ Srov. Stopa1: 01:00:12–01:00:20 a 01:07:12–01:07:45

⁶⁰ Srov. Stopa1: 01:00:23–01:05:56 a 01:07:46–01:10:00

⁶¹ Srov. Stopa1: 01:12:36–01:14:15

⁶² Srov. Stopa1: 01:18:14–01:18:18

⁶³ Srov. Stopa1: 01:14:22–01:21:37

⁶⁴ Srov. Stopa1 : 01:21:40–01:22:10

⁶⁵ Srov. Stopa1: 01:22:05 a 00:40:28

⁶⁶ Srov. Stopa1: 01:22:32–01:23:03

⁶⁷ Srov. SARGENT, Joseph. *Biblické příběhy: Abrahám*. mezinárodní koprodukce, Turner Pictures, Lube production, Lux S.p.A.- Betafilm, RAI -Radiotelevisione Italiana Raiuno, 1993, <https://www.youtube.com/watch?v=nuu7N3fh1xE>, [2014-11-15], stopa druhé části filmu: 00:01:22–00:11:12, dále jen Stopa 2

⁶⁸ Sopal: 01:22:32–01:23:03

2.2.4. Rozchod Abrama s Lotem a závěr první části filmu

V další části filmu nám děj odkrývá spor mezi pastýři Abramovými a Lotovými. Text Bible hovoří o tom, že Abram vlastnil mnoho stád, stříbra a zlata (srov. Gn13,2). Také o Lotovi hovoří, že měl svůj vlastní majetek a že země oběma nestačila (srov. Gn 13,5–6). Abram ve filmové verzi poukazuje na to, že spor nemá smysl řešit násilím. Lot poukazuje na to, že stáda Abramova a svá drží odděleně, aby se lépe počítala, a navrhuje Abramovi rozchod obou skupin. Podle Lota není možné uživit tak početná stáda pohromadě.⁶⁹ Abram v textu Bible apeluje na urovnání sporu z důvodu příbuzenského svazku, zachování bratrství (srov. Gn 13,8), kdežto ve filmu podotýká: „*No ovšem že. Jsi svobodný*“⁷⁰. Abram uznává, že tráva pro dobytek je téměř spasena a Lotovi velkoryse ustupuje a dává mu vybrat území, kde by se usadil. Lot se touží usadit v údolí Jordánu poblíž měst. Zdůvodňuje to lepším obchodem. Abram Lota před životem ve městě varuje. Skupina se tedy v pokoji rozděluje a každý jde svou cestou.⁷¹ V této části filmu zcela chybí další zjevení Hospodina, který ujišťuje Abrama, že celou tuto zemi dostane a že rozmnoží i jeho potomstvo (srov. Gn 13,14–17).

Film v závěrečné části prvního dílu vypráví o přepadení Sodomy a odvezení Lota i jeho lidu a majetku v rámci dobovačné války čtyřech králů.⁷² V tom se s textem Bible shoduje (srov. Gn 14,13). Tím první díl filmu končí.

2.2.5 Záchrana Lota – pokračování příběhu v druhé části filmu

V pokračování druhé části filmu zastihne Abrama jako nositele předávání tradice zpráva o uvěznění Lota a jeho lidu.⁷³ Text Bible nás na tomto místě uvádí do celkové problematiky tohoto konfliktu a popisuje jména králů té které koalice. Filmový Abram vezme své bojeschopné muže a povolá na pomoc Mamreho a jeho bojovníky,⁷⁴ s kterými je vázán smlouvou a snaží se osvobodit Lota,⁷⁵ ale Lot je vězněn na jiném místě⁷⁶. Abram během protiútoku nepřátel málem zahyne.⁷⁷ Sáráj přitom zatím doma

⁶⁹ Srov. Stopa1: 01:23:23–01:24:59

⁷⁰ Srov. Stopa1: 01:25:04–01:25:07

⁷¹ Srov. Stopa1: 01:25:04–01:26:40

⁷² Srov. Stopa1: 01:26:43–01:29:30

⁷³ Srov. SARGENT, Joseph. *Biblické příběhy: Abrahám*. mezinárodní koprodukce, Turner Pictures, Lube production, Lux S.p.A.- Betafilm, RAI -Radiotelevisione Italiana Raiuno, 1993

<https://www.youtube.com/watch?v=nuu7N3fh1xE>, [2014-11-15], stopa druhé části filmu: 00:00:00–00:01:16, dále jen Stopa2

⁷⁴ Srov. Stopa2: 00:01:22–00:01:25

⁷⁵ Srov. Stopa2: 00:02:22–00:04:37

⁷⁶ Srov. Stopa2: 00:04:51–00:05:07

⁷⁷ Srov. Stopa2: 00:05:08–00:05:15

prožívá úzkost z možné ztráty Abrama a ztráty své plodnosti.⁷⁸ Abram však přežije a uvědomuje si, že mu byla smrt velmi nablízku. Před další bitvou tedy zajišťuje svůj kmen i bezpečnost Sáráj tím, že pověřuje Eliezera jako svého nástupce v případě smrti.⁷⁹ Při druhém střetnutí Abram a jeho lidé opět zvítězí. Zajatci jsou však drženi jako rukojmí, a tak Abram výměnou za zajatce slíbí králům a jejich vojákům volný odchod, přičemž slib dodrží a zabrání tak dalšímu prolévání krve. Lot je se svým lidem osvobozen.⁸⁰

Písmo zde hovoří o pronásledování nepřátel, vítězné bitvě a osvobození Lota na rozdíl od filmové verze příběhu stručně (srov. Gn 14,12). Na tomto místě film vynechává návštěvu Melchisedecha, krále Šálemu a zařazuje ji až na pozdější místo.⁸¹ Avšak děj filmu zavádí diváky do Sodomy, kde Abram a jeho bojovníci procházejí mezi zkaženými obyvateli a Sodomský král jim navrhuje, aby si všechnu kořist z vítězného tažení nechali. Abram si však odmítá něco z majetku zkaženého města vzít pro sebe a osvobozeným lidem dává svobodu. Lot se rozhoduje zůstat a Abram respektuje jeho svobodu.⁸²

2.2.6 Odměna Abramovy víry a narození Izmaela

Abram se vrací z vítězného tažení domů. Sáráj se raduje z jeho návratu, avšak radost je vystřídána smutkem ze ztráty plodnosti. Sáráj má pochybnosti, zda Bůh naplní svoje zaslíbení. Abram ujišťuje Sáru, že Bůh je nezklamal⁸³ V noci však naplněn úzkostí tajně odchází ze stanu, aby se Boha dotazoval. Cítí se Bohem opuštěn. Chce znát, co má dělat. Bůh Abrama ujišťuje, že je stále s ním a že ho chrání.⁸⁴ Abram vyjadřuje svoji obavu, zda je ten správný, komu má Bůh žehnat. Vždyť nemá potomstvo, tedy ani zaslíbení nemá budoucnost. Vyjadřuje obavu, že všechno, co mu Bůh chce dát, zdědí damašský Eliezer.⁸⁵ Bůh ujišťuje Abrama, že Eliezer po něm dědit nebude. Bůh vyzývá Abrama, aby připravil oběť a ujišťuje, že zaslíbení se naplní. Jeho potomstva bude jako hvězd na nebeské obloze.⁸⁶ Hospodin připomíná, že to byl on, kdo si Abrama vyvolil a

⁷⁸ Srov. Stopa2: 00:05:16–00:06:13

⁷⁹ Srov. Stopa2: 00:06:50–00:07:49

⁸⁰ Srov. Stopa2: 00:07:52–00:11:12

⁸¹ Srov. Stopa2: 00:19:56–00:23:24

⁸² Srov. Stopa2: 00:11:13–00:14:07

⁸³ Srov. Stopa2: 00:14:19–00:18:23

⁸⁴ Srov. Stopa2: 00:16:46–00:17:50

⁸⁵ Srov. Stopa2: 00:18:09–00:18:39

⁸⁶ Srov. Stopa2: 00:18:40–00:19:02

vyvedl z Uru Chaldejců.⁸⁷ Abram stále pochybuje. Vždyť nemá děti. Hospodin s Abramem uzavírá novou úmluvu. Abramovým dědicem bude jeho vlastní syn.⁸⁸

Když pomineme úvod této části filmu (viz pozn. 83), obsahově se přidržuje film⁸⁹ textu Písma v celku věrně (srov. Gn 15,1–7). Filmový Abram výrazněji projevuje pochybnosti než Abram biblický (srov. Gn 15,6). Iniciátorem dialogu mezi Hospodinem a Abramem je v textu Písma na rozdíl od filmu Bůh (srov. Gn 15,1) Abram se v textu Písma ujímá slova, na rozdíl od filmového ztvárnění, až po oslovení Bohem (srov. Gn 15,1–3). Rozhovor s Hospodinem je ve filmu zpracován (srov. Gn 15,1–7), ale část o potvrzení smlouvy zcela chybí (srov. Gn 15,9–20). Jak jsem již řekl, tvůrci filmu do této části děje umístili setkání s králem Šalemu Melchisedechem (viz pozn. 81).

Film pokračuje dále. Abrama navštěvuje král Šalemu Melchisedech, zdraví ho a žehná jménem Boha nejvyššího a vyjadřuje vděčnost Bohu, že vydal nepřítele do Abramových rukou.⁹⁰ Melchisedech přináší Abramovi chléb a víno.⁹¹ Oba se dělí o svou náboženskou zkušenost.⁹² Společně se dělí o chléb a víno.⁹³

Ve filmu Abramův život plyne, a vytoužený potomek stále nepřichází. V Gn16,1 je zdůrazněna neplodnost Sáráj. Filmová Sáráj, protože je sama již neplodná, žádá svou služku Hagar, aby ji v tomto úkolu zastoupila.⁹⁴ Sáráj s tímto plánem seznamuje Abrama. Ten nejprve váhá, ale když zrekapituluje Hospodinův příslib: „Dám ti syna z tvé vlastní krve“, nakonec souhlasí. Vždyť o Sáráj není v příslibu zmínka.⁹⁵ Hagar počne, ale hned od počátku propukají spory mezi Sáráj a Hagar. Ta zřejmě doufá, že by mohla získat lepší postavení, možná roli první manželky. Abram, který je žádán o rozhodnutí, odkazuje na dohodu mezi oběma a skutečnost, že Hagar je služkou Sáráj.⁹⁶ Hagar to odmítá přijmout a tajně prchá pryč. Když se to Abram dozví, snaží se ji přivést nazpět, avšak neúspěšně. Hagar je již daleko a přitom jí dochází voda. Situace je kritická.⁹⁷ Nakonec Hagar dospěje k malé oáze s vodou, kde se setkává s božím andělem. Ten ji ubezpečí, že syn, který se jí narodí, bude mít nespočetné potomstvo. Anděl sděluje jeho jméno: Izmael. Zároveň jí nařizuje, aby se vrátila ke své paní a

⁸⁷ Srov. Stopa2: 00:19:03–00:19:27

⁸⁸ Srov. Stopa2: 00:19:27–00:19:35

⁸⁹ Srov. Stopa2: 00:16:26–00:19:54

⁹⁰ Srov. Stopa2: 00:20:38–00:20:49

⁹¹ Srov. Stopa2: 00:21:06–00:21:12

⁹² Srov. Stopa2: 00:21:22–00:22:25

⁹³ Srov. Stopa2: 00:22:33–00:22:56

⁹⁴ Srov. Stopa2: 00:23:52–00:24:46

⁹⁵ Srov. Stopa2: 00:25:06–00:26:33

⁹⁶ Srov. Stopa2: 00:27:03–00:31:27

⁹⁷ Srov. Stopa2: 00:31:42–00:32:34

podřídila se jí.⁹⁸ Rozhovor anděla s Hagar neodpovídá textu Bible doslovně (srov. Gn 16,8–12), obsahově však ano.⁹⁹ Hagar se tedy vrací do tábora,¹⁰⁰ k velké radosti Abrama porodí syna a dají mu jméno Izmael.¹⁰¹

V této části autoři filmu vynechali zmínku Gn 16, 6 o tom, že Sáráj sužovala svou služku, a scénu, kde Hágar nazvala Hospodina „Bůh vševidoucí.“ Gn 16,13–14.

2.2.7 Smlouva stvrzená obřízkou

Úvod této filmově zpracované verze Gn 17 je jakousi vsuvkou, která je vložena zřejmě z hlediska kontinuity filmového děje, přičemž v textu Bible bychom ji hledali marně. Také rozhovor Boha s Abramem je v textu Bible mnohem obsáhlejší než ve filmové verzi. Tato část filmového příběhu nás přivádí do doby, kdy již Izmael povyrosl a Abram je stále plný radosti ze svého syna, kterého poučuje o obětním řádu a vztahu k Bohu.¹⁰² Film pokračuje v návaznosti na text Bible tím, že Hospodin oslovuje Abrama (muž veliký), uzavírá s ním smlouvu a mění mu jméno na Abrahám (otec národů) a Sáráj (princezna) mění jméno na Sára (královna). Hospodin zároveň potvrzuje, že oba se stanou předky mnoha lidí i králů, a že Abramovi dá syna skrze Sárú.¹⁰³

V Bibli je naproti tomu změna jména u Abrama v úvodní části kapitoly (srov. Gn17,5), kdežto změna jména Sáráj až v o několik veršů dále (srov. Gn17,15). Abrahámovo pochybování o daném zaslíbení je v textu Písma i ve filmu podobné, i když ne v doslovném znění. Abram připomíná Bohu svůj a ještě více Sárin věk. Bůh tedy sděluje filmovému Abrahámovi, jaké jméno má synu, který se narodí ze Sárý dát: Izák.¹⁰⁴

Text Bible naznačuje, že Abram se stále domnívá, že Izmael je jeho dědic (srov. Gn 17,18). Bůh nicméně zdůrazňuje, že Izmael je Bohem požehnaný, ale smlouva spočine na Izákovi (srov. Gn17,20–21). Film tuto část dialogu mezi Bohem a Abrahámem neuvádí. Závěrem této scény filmu Bůh ustanovuje obřízku jako smlouvu mezi Hospodinem a Abrahámem a jeho potomky, která musí být zachovávána. Každý

⁹⁸ Srov. Stopa2: 00:32:36–00:33:58

⁹⁹ Srov. Stopa2: 00:33:03–00:33:58

¹⁰⁰ Srov. Stopa2: 00:34:01–00:35:53

¹⁰¹ Srov. Stopa2: 00:37:03–00:37:36

¹⁰² Srov. Stopa2: 00:37:37–00:40:21

¹⁰³ Srov. Stopa2: 00:40:24–00: 41:25

¹⁰⁴ Srov. Stopa2: 00:41:26–00:41:50

muž mezi Abrahámovým lidem má být obřezán. Bude to viditelné znamení trvání smlouvy. Potomstvo dostane zemi Kanaán jako věčné dědictví.¹⁰⁵

V textu Písma je však obřízka ustanovena již v první půli této kapitoly (srov. Gn 17,10–13). Gn 17 ještě závěrem kapitoly, na rozdíl od filmové verze příběhu uvádí, že Abrahám neprodleně Boží příkaz splnil a všechny mužského rodu obřezal (srov. Gn 17,23–27). Obřízka jako znamení smlouvy je ve filmu popsána stručněji než v textu Bible a chybí zde údaj o věku, v němž má být dítě obřezáno (srov. Gn 17,12) a také sankce za nedodržení smlouvy (srov. Gn 17,14), tj. vyloučení z Božího lidu.

2.2.8 Abraháмова pohostinnost a zkáza Sodomy

V dalším ději filmu Abrahám přivítá tři hosty, ihned jim nabízí vodu a jídlo i místo k odpočínutí. Když Abraháma jeden z nich osloví jménem a druhý se ptá po Sáře, hned v této návštěvě Abrahám poznává Boha. Padá na kolena a klaní se prostřední postavě. Prosí ho, aby zůstal. Prostřední nejtajemnější host totiž promlouvá k Abramovi nejen nahlas, ale i v duchu, kdežto ostatní dvě ústy. Prostřední postava zvedá Abraháma ze země a hosté se rozhodují zůstat a občerstvit se.¹⁰⁶ Abrahám odchází za Sárrou do stanu a žádá ji, aby připravila občerstvení; to nejlepší co může připravit. Abrahám se vrací k hostům. Od Hospodina se dozvídá, že Sára bude mít do roka syna. Sára to slyší a ukrytá ve stanu se směje. Pak přináší hostům nachystané občerstvení, zatímco Abrahám jim omývá nohy. Hospodin se obrací na Sárrou a kárá ji za její nedůvěru a smích. Sára se snaží zapírat. Hospodin jí znovu říká, že porodí syna a určuje mu jméno Izák (smích). To se již Sára nesměje Pánovu slibu, ale radostí.¹⁰⁷ Abram se ptá na Izmaela a Bůh jej ubezpečuje, že o něj i o jeho potomstvo bude postaráno, vždyť mu Bůh také požehnal.¹⁰⁸ Pak, když hosté odchází, zjevuje Bůh Abrahámovi svůj plán zničit Sodomu a Gomoru, pokud se potvrdí její zkaženost. Následuje smlouvání Abraháma s Bohem. Abrahám chce vědět, zda Bůh ušetří spravedlivé, jestliže jich bude ve městě dostatek a kvůli nim celé město. Nakonec se dozvídá, že kvůli deseti spravedlivým zachová Bůh celé město. Abram chce v smlouvání pokračovat dál, ale Hospodin již mlčí.¹⁰⁹

V této části filmového příběhu se Abram dotazuje na Izmaela, kdežto v textu

¹⁰⁵ Srov. Stopa2: 00:42:03–00:42:33

¹⁰⁶ Srov. Stopa2: 00:42:44–00:44:35

¹⁰⁷ Srov. Stopa2: 00:44:45–00:46:12

¹⁰⁸ Srov. Stopa2: 00:46:18–00:46:41

¹⁰⁹ Srov. Stopa2: 00:46:46–00:48:59

Bible nikoliv.¹¹⁰ Příprava pokrmů pro hosty (Gn 18,6–8)¹¹¹ a zdůvodnění, proč vyjavit před Abrahámem úmysl zničit Sodomu (Gn 18,17–19),¹¹² jsou v textu Bible rozvinutější. Taktéž smlouvání Abraháma s Hospodinem je v textu Písma svatého rozsáhlejší (srov. Gn 18,23–32), hlavně v úvodní části této rozmluvy.¹¹³

Další scéna filmu nás zavádí do Sodomy, kam zatím dospěli Abrahámovi hosté. Nyní jsou jen dva, onen tajemný prostřední Abrahámův host chybí. Cizinci prochází pod hradbami a již zde vidí zkaženost a bezpráví. Těsně za branou města potkávají Lota, který se jim neklaní jako v textu Bible, ale jinak se scéna s přemlouváním cizinců shoduje. Lot je zve pod svou střechu ze strachu, aby jim někdo neuškodil.¹¹⁴

Podle textu Písma svatého začíná scéna příběhu setkáním dvou andělů s Lotem v městské bráně. Lot se ihned cizincům klaní až k zemi a zve je do svého domu. Dokonce velmi naléhá, když mu cizinci sdělí svůj záměr spát venku na náměstí (srov. Gn 19,1–3). Sodomští obyvatelé se o hostech filmového Lota dozvídají a chtějí jim ublížit. Přicházejí k Lotovu domu a chtějí, aby jim hosty vydal. Lot však odmítá hosty vydat, jsou pod jeho ochranou. Filmový Lot jim nabízí sám sebe, i dcery, jen aby hosty ochránil. Ve filmu není jasné, kdy Lot poznal, že jsou to Boží poslové, buď postupně, nebo až při oslepení útočníků. Zasahuje však jeden z hostů a hlavního strážce nepokojů oslepuje.¹¹⁵ Ve filmu se cizinci ujímají Lota a jeho rodiny a vyvádějí je z města. Prchající dostávají od andělů příkaz se neohlížet. Město je ničeno ohněm. Lotova žena se však ohlédne a stane se z ní solný sloup. Abrahám sleduje, zřejmě s obavami o Lota, sloup dýmu vycházející z míst, kde leží Sodoma¹¹⁶

Když andělé v textu Písma naléhají na Lota, aby opustil spolu s rodinou město, budoucí manželé dcer nechtějí odejít a Lot váhá. Proto jeho i ženu a dcery vyvádějí násilím. Nastávající zeťové zůstávají. Lot s anděly smlouvá, nechce odejít jen tak někam, ale chce do města Soar (srov. Gn 19,14–23). Ve filmové verzi je tato scéna značně zredukována.¹¹⁷ Její závěrečná část, kde se Abrahám dívá směrem k Sodomě¹¹⁸ a pozoruje její zkázu, se shoduje s textem Bible (srov. Gn 19,27–28). Ve filmu není zpracována Gn 19,18–22. V textu Bible je na rozdíl od filmu zdůrazněno, že se nejedná

¹¹⁰ Srov. Stopa2: 00:46:18–00:46:41

¹¹¹ Srov. Stopa2: 00:41:45–00:44:57

¹¹² Srov. Stopa2: 00:46:45–00:47:07

¹¹³ Srov. Stopa2: 00:46:46–00:48:29

¹¹⁴ Srov. Stopa2: 00:49:00–00:50:00

¹¹⁵ Srov. Stopa2: 00:50:11–00:52:08

¹¹⁶ Srov. Stopa2: 00:52:17–00:54:28

¹¹⁷ Srov. Stopa2: 00:52:17–00:52:36

¹¹⁸ Srov. Stopa2: 00:54:12–00:54:28

pouze o zkázu Sodomy, případně Gomory, ale o zkázu měst celé oblasti (srov. Gn 19,28–29).

2.2.9 Narození Izáka a vyhnání Hagar a Izmaela

Další část filmu začíná vyprávěním o porodu zaslíbeného syna. Přes těžký porod se narodí Sáře zdravý syn a dají mu jméno Izák. Abrahám, Sára a všichni ostatní, snad kromě Hagar se z narození Izáka radují.¹¹⁹ Tvůrci filmu tedy pokračují scénou narození Izáka, přičemž zkrátily kapitolu 19. Ve filmu je totiž vynechán obsah 19. Kapitoly, kde se hovoří o původu Moabitů a Amonitů (srov. Gn 19, 30–38). Film opomíjí celou 20. kapitolu knihy Genesis s názvem Abrahám v Geraru. Zde je popisována podobná situace jako v Gn 12,10–20. V textu Písma je na rozdíl od filmové verze příběhu zajímavá připomínka významu Izákova jména (srov. Gn 21,6). Dále zde chybí oslava odstavení Izáka, která hrála v tehdejší společnosti značnou roli (srov. Gn 21,8).

Film pokračuje další scénou, kde povyroste nejen Izák, ale i Izmael a stává se z něj silný a všemi oblíbený a obdivovaný muž. Izákova matka Sára to začíná sledovat s obavami.¹²⁰ Obě matky - Sára i Hagar - chtějí pro své syny to nejlepší a bedlivě se sledují. Sára chápe, že Hagar a její syn by mohli využít oblíbenost Izmaela a také jeho prvorozenectví k uchopení moci.¹²¹ Sára sděluje Abrahámovi svou obavu o Izáka i svůj špatný sen týkající se Izáka a žádá ho, aby zakročil.¹²² Oba uznávají, že tento problém si přivodili nedůvěrou v Boží zaslíbení. Sára navrhuje Hagar i Izmaela poslat pryč. Abrahám zpočátku váhá. Celou věc promýšlí a nakonec souhlasí.¹²³ Druhého dne Hagar a Izmael opouštějí tábor. Rozloučení je bolestné, ale nezbytné. Abrahám těší Hagar Božím příslibem týkajícím se Izmaela. Hagar a Izmael odchází.¹²⁴ Cesta je obtížná, oběma dochází voda.¹²⁵ Film pak pokračuje scénou rozhovoru Abraháma s Izákem, kdy oba dva sdílejí obavy o osud Izmaela, a tak se rozhodnou požádat Boha o pomoc a přinést mu oběť. Izák však nedokáže obětovat život své oblíbené ovečky. Abrahám však se na syna nehněvá a důvěřuje i tak v Boží pomoc a ochranu pro Hagar a Izmaela.¹²⁶ Hagar a Izmael jsou zatím v ohrožení života¹²⁷, ale nakonec se jim pomoci dostane.¹²⁸

¹¹⁹ Srov. Stopa2: 00:54:33–00:59:01

¹²⁰ Srov. Stopa2: 00:59:02–01:00:12

¹²¹ Srov. Stopa2: 01:01:47–01:02:47

¹²² Srov. Stopa2: 01:03:07–01:06:04

¹²³ Srov. Stopa2: 01:06:04–01:08:45

¹²⁴ Srov. Stopa2: 01:08:50–01:10:29

¹²⁵ Srov. Stopa2: 01:10:30–01:11:12

¹²⁶ Srov. Stopa2: 01:11:13–01:13:09

¹²⁷ Srov. Stopa2: 01:13:10–01:13:50

Událost vyhnání Hagar a Izmaela se ve filmu děje ve zcela jiném věku Izmaela a Izáka, než o tom hovoří Písmo svaté. V Gn 21,14 nese Hagar při svém odchodu od Abrahámovy skupiny Izmaela na ramenou. V Gn 21,15 dokonce Izmaela pokládá pod keř. Přesto, že je již v Gn 17,25 Izmaelovi 13let. Tento rozdíl snad bere v potaz film, kde je Izmael líčen jako dospívající hoch schopný měřit své síly i s dospělým¹²⁹. Rozdíl je také v důvodech nutnosti vyhnání Hagar a jejího syna, které uvádí filmová Sára a Sára v Písmu svatém. Sára se ve filmu obává, že Izmael, který je velmi oblíbený a také silný strhne na sebe, v budoucnu pod vlivem matky, veškerou moc a stane se vůdcem a dědicem místo Izáka (viz pozn. 122). V textu Bible si Sára všimá rozpustilého chování Izmaela k Izákovi (srov. Gn 21,9) a jako důvod uvádí to, že nechce, aby Izmael dědil spolu s Izákem (srov. Gn 21,10). Obavy filmové Sáry jsou zase dle Abraháma zesíleny řevnivostí mezi Sárou a Hagar.¹³⁰ V obou případech by šlo o nebezpečnou a dramatickou situaci, které je třeba předejít. Jasno v tom udělá Abrahámův rozhovor s Bohem (srov. Gn 21,12–3), který je ve filmu spíš předpokládáný.¹³¹ V textu Bible Hospodin vyzývá Abraháma, aby uposlechl svou ženu Sáru a uklidňuje ho, že i z jeho syna Izmaela udělá velký národ, neboť i on je Abrahámovým synem (srov. Gn 21,12–13). Závěr této části filmu¹³² se v zásadním obsahu s textem Písma shoduje (srov. Gn 21,17–21). Ovšem kromě krátké filmové vsuvky.¹³³

2.2.10 Obětování Izáka a závěr filmu

Filmový příběh na tomto místě zcela vynechává Gn 21,22–34 a finalizuje zpracováním kapitoly o obětování Izáka (viz pozn. 136–144) a vynechává také celý závěr příběhu Gn 22,20 - 25,11, který končí Abrahámovou smrtí. Ve filmu vynecháním Gn 21,22–34 autor textu Bible navazuje na 20. kapitolu knihy Genesis. Tato kapitola pojednává o smlouvě mezi Abimelekem a Abrahámem, v níž se oba zavazují k mírovému soužití a Abrahám se jako již dříve tolerovaný a obdarovaný host (srov. Gn 20) stává také vlastníkem studny. Zasadí zde tamaryšek a vyzývá jméno Hospodina.

Další část filmu nás tedy přivádí do období po šesti letech od předchozí scény. Abrahám je tak zaměstnán výchovou a výukou svého syna, že zanedbává své ostatní

¹²⁸ Srov. Stopa2: 01:13:50–01:15:21

¹²⁹ Srov. Stopa2: 01:00:29–01:01:42

¹³⁰ Srov. Stopa2: 01:04:23–01:04:31

¹³¹ Srov. Stopa2: 01:07:35–01:08:16

¹³² Srov. Stopa2: 01:08:50–01:15:21

¹³³ Srov. Stopa2: 01:11:13–01:13:10

povinnosti. Láska k Izákovi jej příliš spoutává.¹³⁴ Důvodem, který Abrahám uvádí, je strach z toho, že zklame Boha.¹³⁵ Přichází tedy zkouška. V noci Hospodin oslovuje Abraháma: „Vezmi svého syna Izáka a jdi do země Mória, na horu, kterou ti ukážu, a oběťuj ho tam, jako oběť zápalnou.“¹³⁶ Abrahám je zdrcen, nechce se vzdát svého syna.¹³⁷ Avšak posléze poslechne a odchází s Izákem tam, kam mu Bůh nařídil. Sára zřejmě něco tuší, zvláště, když její manžel a syn odchází bez rozloučení.¹³⁸ Když přijdou na místo, Abrahám se v duchu znovu obrací k Bohu a sbírá své síly. Abrahám a Izák zanechávají své pomocníky na úpatí hory.¹³⁹ Otec se synem se vydávají na horu. Izák nese dřevo na podpal. Cestou se obrací Izák na svého otce s otázkou, zda má křesadlo na oheň. Dále upozorňuje, že křesadlo mají, dřevo taky, ale ovci tak vysoko v horách nenajdou. Abraháma tyto otázky drásají do srdce, zachová však klid a prohlašuje, že Bůh se o jehně a oběť postará.¹⁴⁰ Oba společně stavějí oltář. Brzy je oltář postaven. Abrahám pohlédne na Izáka a vyzve ho, aby vztáhl ruce. Chlapec situaci pochopí a vztahuje ruce a prosí otce: „Svaž mě pevně, otče“¹⁴¹ Abrahám se loučí se synem a pokládá ho na oltář. Pak pozvedá ruce, modlí se k Bohu a chystá se Izáka zabít.¹⁴² V té chvíli se objevuje Hospodinův anděl a nařizuje Abrahámovi, aby svému dítěti neublížoval, neboť nyní vidí, že se bojí Boha. Bůh již ví, že by neušetřil svého milovaného syna.¹⁴³ Místo Izáka je obětována ovce, která se před tím objevila u nohou anděla. Otec i syn sestupují spolu z hory. Hospodinův hlas připomíná své zaslíbení Abrahámovi.¹⁴⁴ Film končí závěrečným komentářem, který se týká dalšího Abraháмова života a smrti. A také smíření Izáka s Izmaelem.¹⁴⁵

Film se v líčení biblického vyprávění první poloviny Gn 22 přibližuje výpovědi textu Bible. Dialog mezi Abrahámem a Izákem v průběhu výstupu na horu, a fakt nedokonaného obětování Izáka zachovává, koresponduje s textem Bible. Na druhou stranu tato část filmu obsahuje některé přídavky, jenž bychom v textu Písma svatého hledali marně. Jedná se např. o Abrahamovo emoční prožívání Hospodinova příkazu

¹³⁴ Srov. Stopa2: 01:15:25–01:18:14

¹³⁵ Srov. Stopa2: 01:18:20–01:18:47

¹³⁶ Srov. Stopa2: 01:19:16–01:19:41

¹³⁷ Srov. Stopa2: 01:19:43–01:20:58

¹³⁸ Srov. Stopa2: 01:21:03–01:21:31

¹³⁹ Srov. Stopa2: 01:22:01–01:22:14

¹⁴⁰ Srov. Stopa2: 01:22:14–01:23:41

¹⁴¹ Srov. Stopa2: 01:23:52–01:25:16

¹⁴² Srov. Stopa2: 01:25:29–01:27:00

¹⁴³ Srov. Stopa2: 01:27:00–01:27:15

¹⁴⁴ Srov. Stopa2: 01:28:10–01:28:35

¹⁴⁵ Srov. Stopa2: 01:28:38–01:29:00

(viz pozn. 137), nebo výzva filmového Izáka (viz pozn. 141). Druhá polovina Gn 22, tedy Gn 22,14–19 není filmem zpracována a film tak neobsahuje ani Boží požehnání v Gn 22,16–18, které je obnovou příslibů z Gn 12 a Gn 15 a je zde zastoupeno pouze krátkou připomínkou.¹⁴⁶

Film končí sestoupením z hory Mória a závěrečným komentářem. Text Písma svatého však pokračuje v Gn 22,20–24 popisem potomstva Abraháмова bratra Náchora. Po té text v Gn 23 pokračuje smrtí Sáry (srov. Gn 23,1–2), obchodním jednáním o koupi hrobky a pozemku (srov. Gn 23,4–18) a pohřbem Sáry, kterou Abrahám pohřbil (srov. Gn 23,19) v zakoupené jeskyni na poli Makpela v Mamre (u Chebronu). Bible dále vypráví ve 24. kapitole příběh, jehož obsah vystihuje název kapitoly: „Žena pro Izáka“. Jde o vyprávění, které je na jedné straně možné přiřadit k vyprávění o Izákovi, ale na straně druhé se jedná stále o Abrahámovský cyklus. Film dále vynechává Gn 25. Úryvek Gn 25,7–18 popisuje Izmaelův rod i smrt Abraháma a jeho pohřeb v Makpele.

Závěrem této kapitoly je třeba říci, že hlavní děj filmu Biblické příběhy: Abrahám odpovídá ději Abraháмова příběhu v textu Bible. Avšak v některých částech se od textu Bible odchyluje tím, že do děje vsouvá scény, které se nezakládají na textu Bible. Jiné scény pozměňuje, zvláště některé dialogy a požehnání.

3. Kapitola: Zhodnocení filmu z hlediska biblické teologie a pro využití v katechezi

3.1 Zhodnocení jednotlivých kapitol filmu z hlediska biblické teologie.

3.1.1 Úvod filmu, povolání Abrama a příchod do Kanaánu

Úvod filmu¹⁴⁷ z hlediska exegeze vypovídá o původu Terachova kmene z Chaldejského Uru¹⁴⁸ a také o tom, že Abraháma Boží povolání zastihlo již v Cháranu. Měsíční bůh Sin, o kterém hovoří Cháranský král¹⁴⁹ byl skutečně v oblasti Cháranu uctíván.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Srov. Stopa2: 01:28:23–01:28:34

¹⁴⁷ Srov. Stopa1: 00:00:00–00:

¹⁴⁸ Srov. Stopa1: 00:10:10–00:10:13

¹⁴⁹ Srov. Stopa1: 00:10:05–00:10:10

¹⁵⁰ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Výklady ke Starému zákonu*. Praha: Kalich, 1991 s. 72

Filmové zpracování příběhu o Abrahámovi hovoří o neplodnosti Sáráj. Exegetický komentář k tomu říká: „S Abramem jakoby došlo v plynulé řadě pokolení ke zdatnému zlomu. Jeho bratr záhy umírá a zanechává syna. Ze dvou jmenovaných žen právě Abramova manželka Sáráj je neplodná: situace, která rozhodně na slibný počátek neukazuje.“¹⁵¹

Slova filmu, kterými Bůh promlouvá k Abramovi¹⁵², zde necitují biblický text zcela přesně slovo za slovem (viz Gn 12,1–3). Doslovná nepřesnost je vzhledem ke klíčovému významu Hospodinových požehnání významnou nepřesností.¹⁵³ Vždyť na různá požehnání knihy Genesis navazují další texty Starého i Nového Zákona.¹⁵⁴

Dubovský a spol. poukazují na symboličnost putování Terachovi rodiny, která zastupuje postup semitských kmenů na západ, a poukazuje na její kompozici: Terachovo putování–Boží povolání a požehnání–Abramovo putování, přičemž Boží povolání je kompoziční vsuvkou, která jasně vyjadřuje, že putování není náhodné, ale že vše je v Boží režii.¹⁵⁵ Filmový Abram, odpovídá Bohu na jeho povolání a příslib tím, že si odchod z otcovského domu prosazuje.¹⁵⁶ To bylo vzhledem k fungování rodinného klanu velmi obtížné.¹⁵⁷ Když Abram Boží slovo přijal, jistě musel své rozhodnutí v „otcovském domě“ také prosadit. Bylo to o to těžší, že: „Jde o příkaz bez vysvětlování: Abram má zpretrhat všechna i ta nejpevnější pouta, kterými je vázán...“¹⁵⁸ Abram se vydává na cestu se vším svým lidem i majetkem. Lot jde s ním. „Abramovou odpovědí je poslušnost, prostá všech vytáček“¹⁵⁹ V tom se tedy filmové zpracování Biblického textu s exegezí shoduje. Film v této části příběhu hovoří o cestě do Kanaánu a o Eliezeru Damašském.¹⁶⁰ Můžeme se domnívat, že v Abrahámově domě, nebo možná i životě hrál důležitou roli, když o něm Abram uvažuje jako o dědici.¹⁶¹ U této části filmu z hlediska odlišnosti filmového vyprávění vzhledem k Biblickému textu odkazují na podkapitolu 2.2.2 této práce. Biblické vyprávění zde hovoří o třech významných lokalitách vymezujících tři etapy Abramova příchodu do Kanaánu. Jsou to město

¹⁵¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s.62., pozn. k Gn 11,29–30

¹⁵² Srov. Stopa1: 00:23:04–00:24:24

¹⁵³ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. I. svazek, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 334

¹⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 335

¹⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 333.

¹⁵⁶ Srov. Stopa1: 00:24:33–00:

¹⁵⁷ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*, s. 325

¹⁵⁸ KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*., s.64.

¹⁵⁹ Tamtéž, s.65., pozn. k Gn 12,4

¹⁶⁰ Srov. Stopa1: 00:33:57–00:38:22

¹⁶¹ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*., pozn. k Gn 15, 2–3, a také s. 69., pozn. k Gn 14,14

Šekem, dub More, kultické středisko Bétel a Negeb.¹⁶² Film tyto lokality nijak nezmiňuje.¹⁶³

3.1.2 Abram v Egyptě návrat do Kanaánu a rozchod s Lotem

Zemědělství v Palestině bylo závislé od srážek. Pokud bylo srážek méně, nebo vůbec nebyly, nastal hlad. Jiné to bylo v Egyptě. Úrodnost polí zaručovaly pravidelné záplavy Nilu.¹⁶⁴ Filmový Abram musí z důvodu hladomoru opustit místo, kde se usadil, přitom pochybuje, že Kanaán je ta zaslíbená země a vlastně zpočátku neví, kam jde.¹⁶⁵ Domnívám se, že základem této chyby je absence Božího zjevení a ujištění o zaslíbení ve filmu¹⁶⁶ a jeho přítomnost v textu Bible (srov. Gn 12,7).

Patristický komentář v knize Komentáře ke starému Zákonu, se vyjadřuje v tom smyslu, že vstup do Egypta je pro všechny ostatní jako sestoupení od ctnosti k neřesti. Abram je zde chápán jako ctnostný muž, pro kterého se nejedná o sestup, ale o vstup. Abram je sice v Egyptě, ale nestává se Egyptanem.¹⁶⁷ Film na tomto místě více zdůrazňuje bezvýchodnost Abramovi situace.¹⁶⁸ Film dále vypráví o tom, jak Abram vydává svou ženu za sestru.¹⁶⁹ Abramovo rozhodnutí vydávat Sáráj za svou sestru však nebylo nepravdivé. V Gn 20,12 se hovoří o tom, že Sáráj a Abram měli společného otce, nikoliv však matku.¹⁷⁰ Abram sice svým vstupem do Egypta umožnil přežití svého lidu, ale přišel o Sáráj, na které mu nejvíc záleželo.¹⁷¹ Tato situace je ve filmu popsána ve shodě se zmíněným komentářem.¹⁷²

Když filmový Faraon onemocní, zavolá Abrama¹⁷³ a staví se do role oběti Abramovi lsti a vyčítá mu ji¹⁷⁴. Pak nařizuje svým mužům, aby Abrama vyprovodili ven i s jeho ženou a se vším, co vlastní¹⁷⁵. Faraon si chce být totiž jistý, že se jeho zemi kvůli Abramovi již nic zlého nestane. Zde se filmová verze příběhu s komentářem

¹⁶² KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s.65., pozn. k Gn 12,6–9

¹⁶³ Srov. Stopa1: 00:39:56–00:41:11

¹⁶⁴ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*., s. 338, pozn. k Gn 12,10

¹⁶⁵ Srov. Stopa1: 00:49:55–00:52:55

¹⁶⁶ Srov. Stopa1: 00:40:00–00:45:50

¹⁶⁷ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. I. svazek, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 339. pozn. k Gn 12,11–13

¹⁶⁸ Srov. Stopa1: 00:55:12–00:55:50

¹⁶⁹ Srov. Stopa1: 00:56:34–00:56:40

¹⁷⁰ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*., s. 65–66., pozn. k Gn 12,13 a *Genesis*, s. 339.

¹⁷¹ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*., s. 340., pozn. K

Gn12,16

¹⁷² Srov. Stopa1: 01:07:12–01:07:32

¹⁷³ Srov. Stopa1: 01:14:55–01:15:05

¹⁷⁴ Srov. Stopa1: 01:16:07–01:16:20

¹⁷⁵ Srov. Stopa1: 01:18:56–01:19:21

Dubovského a spol. shoduje.¹⁷⁶

Trest pro Faraona nemá být jen trestem, je pro něj také příležitostí, aby prozřel a podíval se pravdě do očí.¹⁷⁷ V knize Komentáře hovoří Dubovský a spol. o tom, že Hospodinův zásah proti faraonovi je důsledkem Abramovy nedůvěry v Hospodina, jejíž důsledky Hospodin tímto napravuje. Zkouška důvěry je zřejmě zásadním motivem těchto událostí v Egyptě. Abramovo chování před vstupem do Egypta je daleko od důvěry v Boha. Až při odchodu z Egypta se ukáže velikost Boží dobroty, která reaguje na zkoušky, kterými Abram prošel.¹⁷⁸ Tento centrální motiv scény pobytu v Egyptě, tedy zkoušku důvěry, se film snaží vystihnout. Avšak při srovnání s celkovou kompozicí¹⁷⁹ této části příběhu si můžeme všimnout, že Abramova řeč (srov. Gn 12,11–13), která objasňuje motivy Abramova jednání, je ve filmu značně zredukována pouze na konstatování „*Sáraj je má sestra*“¹⁸⁰ a motivy jednání jsou zde přesunuty do úst Eliezera.¹⁸¹ Gn 12,10–20 je předobrazem sestoupení Izraele do Egypta a jeho vystoupení z Egypta.¹⁸²

Abram se vrací do Kanaánu na místo, kde dříve postavil Bohu oltář a vyzývá Hospodinovo jméno. Tento Abrahámův návrat může znamenat obnovení kultu, nebo navázání na důvěrný vztah k Bohu před sestoupením do Egypta.¹⁸³ Filmová verze příběhu tuto skutečnost nereflektuje. Abram pouze konstatuje, že se vrátil domů. Film vypráví o spojenectví s Mamrem na rozdíl od Písma (srov. Gn. 14,13) již v této části příběhu.¹⁸⁴ Jméno Mamre najdeme v Bibli jako jméno osoby i jako jméno místa (srov. Gn 13,18 a Gn. 14,13). Přičemž Mamre je lokalita v okolí Hebronu.¹⁸⁵

Další děj filmu vypráví o sporu mezi pastýři a oddělení Lotova lidu od Abramova kmene.¹⁸⁶ Možná, že příčinou Lotova oddělení může být i vliv okolního

¹⁷⁶ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. I. svazek, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 342., pozn. k Gn12,20

¹⁷⁷ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 66., pozn. k Gn 12,17

¹⁷⁸ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*., s. 340., pozn. k Gn 12,17–20

¹⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 341.

¹⁸⁰ Srov. Stopa1: 00:56:27–00:56:40

¹⁸¹ Srov. Stopa1: 00:55:16–00:55:50

¹⁸² Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*., s. 65., pozn. k Gn 12,10–20

¹⁸³ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*., s. 348., pozn. k Gn 13,4

¹⁸⁴ Srov. Stopa1: 01:21:50–01:23:20

¹⁸⁵ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*., s. 352., pozn. k Gn 13,18

¹⁸⁶ Srov. Stopa1: 01:23:26–01:26:43

obyvatelstva, které žije jinak a tedy možná pro Lota atraktivně.¹⁸⁷ Lot si vybírá, podle prvního dojmu a nachází zalíbení v okolí řeky Jordán, které mu mohlo připomínat život v okolí Nilu.¹⁸⁸ Jan Heller a Martin Prudký v knize *Obtížné oddíly knih Mojžíšových* si kladou otázku, jak je možné, že si Lot vybírá právě oblast Sodomy a dokonce ji srovnává se zahradou Hospodinovou. Odpověď je naznačena ve významu jména Lot. Lot je totiž v překladu závoj. Podobnou formulaci najdeme v Iz 25,7. Zde se hovoří o závoji, který zahaluje všechny národy a který jednou sám Hospodin odstraní.¹⁸⁹ Lot a tedy i jeho poznání je zahaleno závojem. Podobnou skutečnost tvůrci filmu naznačují, když hovoří o Lotově počítání dobytka a možnosti získat více peněz.¹⁹⁰ Rostoucí majetek vyvolává spory, neboť pro sebe vyžaduje stále větší životní prostor.¹⁹¹ „I Lot nashromáždil velké množství zvířat a služebníků a výsledkem byl rozkol.“¹⁹² Ústředním motivem tohoto příběhu je tedy rozkol kvůli majetku, který je ve filmu zpracován v duchu zmiňovaných výpovědí Biblických komentářů. Neméně důležitým aspektem této části příběhu je Abramova reakce, v níž se projevuje jeho velkorysost a bratrská láska.¹⁹³ To film zpracovává.¹⁹⁴ Tato část filmu končí napadením Sodomy a únosem Lota.

3.1.3 Záchrana Lota a odměna Abramovy víry

Ve druhé části filmový příběh vypovídá o odvězení Lota do zajetí nepřátelskou armádou a o následné osvobozovací akci, kterou vykoná na základě spojenecké smlouvy Abram, Eliezer se svými lidmi spolu s Mamrem a jeho bojovníky. Počet nepřátel zde není nijak definován, pouze se zde zdůrazňuje počet králů.¹⁹⁵ Přitom Bible, která uvádí jména králů a poukazuje na množství nepřátel chce poukázat na to, že osvobození Lota se zdařilo ne pomocí lidských sil, ale pomocí Božího zásahu a oslavuje tak Abrama jako toho, který je obdařen Boží přízní.¹⁹⁶ Jména králů zmíněná v Bibli však mají pravděpodobně vypovídat především o morálním hodnocení, než o osobních

¹⁸⁷ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Výklady ke Starému zákonu*. Praha: Kalich, 1991, s. 79.

¹⁸⁸ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 67., pozn. k Gn 13,10–13

¹⁸⁹ Srov. HELLER, Jan, PRUDKÝ, Martin. *Obtížné oddíly knih Mojžíšových*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 55–56

¹⁹⁰ Srov. Stopa1: 01:24:36–01:25:37

¹⁹¹ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*, s. 66., pozn. k Gn 13,1–6

¹⁹² SACKS, Jonathan. *O svobodě a náboženství*. Praha: P3K, 2008, s. 35.

¹⁹³ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*, s. 67., pozn. k Gn 13,8–9

¹⁹⁴ Srov. Stopa1: 01:25:04–01:26:20

¹⁹⁵ Srov. Stopa1: 01:27:07–01–01:27:18

¹⁹⁶ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*, s. 68., pozn. k Gn 14,1–17

jménech¹⁹⁷. Film jména králů nezmiňuje. Což s ohledem na věrnost textu Bible působí filmu újmu. Na množství nepřátel však film poukazuje.¹⁹⁸ Abram se svou nevelkou skupinou bojovníků pronásleduje nepřátele až k Danu a tam zvítězí. Dan v překladu znamená soudce. Hospodin je totiž ten, kdo nad nepřáteli vykoná soud.¹⁹⁹ Jak z předchozího vyplývá, ústředním motivem této části příběhu je snaha poukázat na to, že Abramovo vítězství je dáno Hospodinovou přízní a mocí. Film tento ústřední motiv i vzhledem k odlišnosti zpracování vyjadřuje (viz pozn. 198). Přítomnost Eliezera v této osvobozující kampani, jako důležité osoby v Abramově domě, není nikterak v kolizi se smyslem textu Písma.²⁰⁰

Dále však film přeskakuje návštěvu Melchisedeche krále Šalemu a zařazuje ji až na pozdější místo.²⁰¹ Filmaři tak rozdělili obsah tohoto Biblického zpracování (srov. Gn 14,17–24) vzhledem k textu a smyslu obsahu Písma dost necitlivě na dvě části, podle dvou ústředních postav této Biblické scény. Setkání s králem Sodomským²⁰² a setkání s králem Melchisedechem²⁰³ knězem Boha nejvyššího. Tím, že film rozděluje setkání s králi na dvě části, nedokáže vystihnout srovnání obou králů. I když oba představuje dle textu Bible správně. Jednoho jako krále zkaženého města a druhého jako kněze Hospodinova. Text Písma toto setkání dvou králů představuje v určité struktuře, ale neodděleně.²⁰⁴ V textu Bible Abramovi vycházejí naproti dva králové, jeden představuje zkaženost a druhý zbožnost. Od jednoho Abram odmítne jeho majetek, který získal z kořisti a od druhého přijímá chléb a víno. Abram se zde konečně setkává s knězem svého Boha. Odevzdává mu desátek všeho, kdežto od krále Sodomského nic nechce.²⁰⁵

Úvod další části filmu se obsahově Biblickému vyprávění vymyká (viz kap. 2.2.6). Filmový Abram má, po rozmluvě se Sáráj velké pochybnosti, zda se opravdu zaslíbení dané mu Hospodinem vyplní, proto se jde dotázat Hospodina.²⁰⁶ Na rozdíl od filmu je v Bibli iniciátorem tohoto dialogu Bůh a to způsobem, který je běžný v

¹⁹⁷ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Výklady ke Starému zákonu*. Praha: Kalich, 1991, s. 81.

¹⁹⁸ Srov. Stopa2: 00:02:57–00:03:02

¹⁹⁹ Srov. HELLER, Jan, PRUDKÝ, Martin. *Obtížné oddíly knih Mojžíšových*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 65

²⁰⁰ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 69., pozn. k Gn 14,14

²⁰¹ Srov. Stopa2: 00:19:56–00:23:24

²⁰² Srov. Stopa2: 00:12:06–00:13:34

²⁰³ Srov. Stopa2: 00:20:19–00:23:24

²⁰⁴ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. I. svazek, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 373

²⁰⁵ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Výklady ke Starému zákonu*., s. 84.

²⁰⁶ Srov. Stopa2: 00:15:56–00:17:41

úvodech pozdějších prorockých textů.²⁰⁷ Ve filmu Hospodin ujišťuje Abrama, že Eliezer po něm dědit nebude. Eliezer byl možná nejen správcem jeho domu, ale také adoptivním synem.²⁰⁸ Obsah oslovení: „...já jsem tvůj štít...“ (Gn 15,1) je velmi hojně používán v žalmech a vyjadřuje, že Hospodin je spolehlivým ochráncem před nepřáti tím zřejmě Hospodin připomíná své skutky vykonané ve prospěch Abrama.²⁰⁹ Věta: „Já jsem Hospodin, já jsem tě vyvedl z Uru Chaldejců...“ připomíná Smlouvu uzavřenou na Sinaji.²¹⁰ Filmová verze Abraháмова příběhu tyto dvě věty zmiňuje. Ústředním tématem této části filmu je Abrahámov vnitřní boj a pochybnost o Božích zaslíbeních a následně Hospodinovo ujištění o trvání zaslíbení. Což film vystihuje, i když necituje text Bible doslovně (viz kap. 2.2.6). Rozhovor s Hospodinem je tedy ve filmu zpracován (srov. Gn 15,1–7), ale část o potvrzení smlouvy zcela chybí (srov. Gn 15,9–20). Přitom symbolika vytrvalosti a zápasu (srov. Gn 15,10–11 a Gn 32,25–30), stejně tak oheň jako symbol přítomnosti Pána, hraje v Bibli důležitou roli.²¹¹ Jak jsem se již zmínil (viz kap. 2.2.6) tvůrci filmu do této části děje zcela necitlivě umístili setkání s králem Šalemu Melchisedechem.

3.1.4 Narození Izmaela a smlouva stvrzená obřízkou

Sáráj a Abram se v této části filmu snaží zajistit si pro sebe potomstvo.²¹² Toto úsilí způsobí obtíže v přítomnosti i v budoucnosti.²¹³ Zmíněná událost se opírá o zvyk rozšířený ve starověkém Orientu. Pokud byla manželka neplodná, mohla ji zastoupit její otrokyně, aby s ní manžel zplodil syna. Tento syn byl pak považován za syna mužovi manželky.²¹⁴ Podle Dubovského a spol. se dá část věty Gn 16,2 přeložit na základě Hebrejského textu takto: „*Možno prostřednictvím něj budem vybudovaná*“ Sloveso budovat je použito i v momentě stvoření Evy a používá se také ve vyjádření budování rodiny.²¹⁵ To by mohlo znamenat, že v úsilí Sáráj není zahrnuta pouze netrpělivost vůči

²⁰⁷ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. I. svazek, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 382., pozn. k Gn 15,1

²⁰⁸ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Výklady ke Starému zákonu*. Praha: Kalich, 1991, s. 85.

²⁰⁹ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 70., pozn. k Gn 15,1 a také *Výklady ke Starému zákonu*, s. 85.

²¹⁰ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Výklady ke Starému zákonu*, s. 86.

²¹¹ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*, s. 72., pozn. k Gn 15,17

²¹² Srov. Stopa2: 00:23:28–00:26:30

²¹³ Srov. Stopa2: 00:28:50–00:30:50

²¹⁴ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*, s. 72., pozn. k Gn 16,1–3

²¹⁵ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*, s. 396., pozn. k Gn 16,2

naplňování zaslíbení ohledně potomstva,²¹⁶ ale také snaha naplnit své ženské poslání.²¹⁷

V Rozhovoru anděla s Hagar (srov. Gn 16,8–12)²¹⁸ se jedná o klasické biblické schéma zvěstování narození dítěte, kde je uvedeno, jak se má dítě jmenovat a jaké skutečnosti se v něm naplní.²¹⁹ Hlavním tématem této části příběhu je ukázat, že „přímochary Boží plán nepřipouštějící podobné oklidy, se splní, i když tomu prozatím nic nenavědčuje.“²²⁰ Naopak problémy narušující právo a pořádek²²¹ i hřích²²², mohou být důsledkem snahy obejít se bez Božího plánu, vyhýbat se mu. Film zdůrazňuje pouze první důsledek provinění (viz pozn. 97.). Druhý důsledek film nevyjadřuje. Sára je zde v roli nerespektované, ale nikoliv utlačující.²²³

V textu Písma další části příběhu Hospodin nejprve uvádí svou řeč zdůrazněním své všemohoucnosti (to je dáno překladem, neboť v hebrejském textu můžeme číst spíše Bůh hory, vrchu, nebo Bůh sám sobě postačující)²²⁴ a apeluje na nutnost Abramovi dokonalosti. Pak teprve uzavírá s Abramem smlouvu (srov. Gn 17,1–2). To kontrastuje s velkou Abramovou nedůvěrou (srov. Gn 17,17–18), která je v textu Písma umístěna až téměř na konci rozhovoru Abrama s Hospodinem (srov. Gn 17,17–18). Tato nedůvěra je ve filmu také vyjádřena (viz pozn. 104). Změna jmen v textu Písma není etymologicky výrazná, ale přesto zde označuje zcela novou situaci.²²⁵ Změna jména vyjadřuje, pro co si Bůh člověka určil a je mu stálou připomínkou, co Bůh člověku slíbil.²²⁶ Ve filmu je změna jmen u Abraháma vyjádřena takto: Abram (muž veliký)–Abrahám (otec národů).²²⁷ Exegeze uvádí význam jmen takto: Abram (otec vznešený)–Abrahám (otec množství).²²⁸ Ve filmu je změna jmen u Sárý vyjádřena takto: Sáráj (princezna)–Sára (královna).²²⁹ Dubouvský a spol. uvádí, že změna jména u Sárý je z lingvistického hlediska taková, že Sáráj je pouze starší forma jména Sára a obě jména znamenají

²¹⁶ Srov. Stopa2: 00:25:06–00:26:05

²¹⁷ Srov. Stopa2: 00:15:56–00:16:00

²¹⁸ Srov. Stopa2 00:33:03–00:33:58

²¹⁹ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ, *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří:

Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 73., pozn. k Gn 16,11

²²⁰ Tamtéž, s. 72., pozn. k Gn 16,1–3

²²¹ DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. I. zvázok, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 397., pozn. k Gn 16,5

²²² Srov. tamtéž, s. 397., pozn. k Gn 16,6

²²³ Srov. Stopa2: 00:30:36–00:30:51

²²⁴ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ, *Pentateuch*., s. 74., pozn. k Gn 17,1 a DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis*. s. 405., pozn. k Gn17,1–2 a tamtéž s. 407., pozn. k Gn 17,1

²²⁵ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ, *Pentateuch*., s. 74, pozn. k Gn 17,5

²²⁶ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu*, Praha: Kalich, 1991, s. 91.

²²⁷ Srov. Stopa2: 00:40:42–00:40:50

²²⁸ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*., s. 74, pozn. k Gn 17,5

²²⁹ Srov. Stopa2: 00:41:03–00:41:13

princezna.²³⁰ Ovšem následující patristický komentář uvádí, že Sáráj znamená moje kněžna (moje paní, moje vládkyně) a vztahuje se tak spíše k významu paní domu, myslí se zřejmě Abramova domu. Zkrácená verze tohoto jména–Sára, pak znamená jen kněžna (paní, vládkyně) a významově tak překračuje vztah k Abrahámovu domu.²³¹ Při srovnání filmové verze změny jmen u Abrama a Sáráj s uvedenými biblistickými komentáři můžeme říci, že se vždy jedná o posun ukazující směrem nejprve na důstojnost dané osoby až k významu, jaký má daná osoba pro druhé.

Ústředním tématem kapitoly Gn17 je rozsáhlá Boží řeč, kterou Abrahám provází projevy hluboké úcty a oddanosti, ale také pochybnostmi. Smlouva je předkládána na základě Boží iniciativy, ale klade nárok i na druhou stranu. Vnější význam smlouvy je obřízka.²³² Většina hlavních prvků této části příběhu, jako příslib potomka, změna jmen, Abrahámová pochybnost a ustanovení obřízky jsou filmem interpretovány, kromě nároků na Abraháma (srov. Gn 17,1), které film nezmiňuje²³³

3.1.5 Abrahámová pohostinnost a zkáza Sodomy

Text Gn 18 byl v minulosti často předmětem různých interpretací a někdy byly Abrahámovi hosté považováni za náznak Nejsvětější Trojice. Skutečnost, že jeden ze tří hostů byl Hospodin, nebo představoval Hospodina, je v textu Písma naznačena v Gn 18,22 a Gn 19,1. „*Hospodin je hlavní osobou, ostatní dva muži tvoří pravděpodobně jeho andělský doprovod*“.²³⁴ Tato skutečnost je ve filmu dodržena.²³⁵ Sářin smích je projevem nedůvěry. To, co je v textu Písma naznačeno, totiž stejný kořen slova smát se, který se vyskytuje v popisu smíchu Sárý, stejně jako ve jménu Izáka,²³⁶ film interpretuje.²³⁷

Smlouvání s Bohem o počtu spravedlivých pro ušetření Sodomy, se zde ukazuje jako Abrahámová snaha zjistit, co má u Boha větší váhu, zda hříchy nespravedlivých, nebo životy spravedlivých.²³⁸ První část tohoto dialogu je o spravedlnosti Hospodina a

²³⁰ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol., *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu, I. svazek*, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 411, pozn. k Gn 17,15

²³¹ Srov. tamtéž, s. 412, patristický komentář k Gn 17,15

²³² Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 74, pozn. k Gn 17

²³³ Srov. Stopa2: 00:40:30–00:42:38

²³⁴ KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*, s. 76., pozn. k Gn 18,1–15

²³⁵ Srov. Stopa2: 00:43:22–00:44:36

²³⁶ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*, s. 77., pozn. k Gn 18,12

²³⁷ Srov. Stopa2: 00:45:57–00:46:08

²³⁸ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*, s. 79., pozn. k Gn 18,23–33

druhá o počtu spravedlivých, který je nezbytný pro záchranu města.²³⁹ Filmoví tvůrci tento dialog interpretují (viz kap. 2.2.8), když se Abram dotazuje Hospodina, který je již na odchodu, kdežto doprovázející andělé jsou již na cestě do Sodomy.²⁴⁰

„Sodoma se stala synonymem hříchu a oheň, který ji zničil, symbolem definitivního trestu. V tomto vyprávění je za největší hřích pokládáno závažné porušení nedotknutelného práva cizinců na pohostinství: konkrétně jde o sexuální zvrácenost, které se chtějí sodomští muži dopustit na Lotových hostech; zachování práva na pohostinství má podle tehdejší mentality přednost i před ctí Lotových dcer.“²⁴¹ Lot se prokazuje jako dobrý člověk a hostitel, když se ujímá cizinců. Stejně jako Abrahám.²⁴² Nejprve Hosté nabídku odmítnou, což má vyzkoušet, zda je nabídka myšlena vážně.²⁴³ Všechn lid města odsuzuje svým jednáním sám sebe.²⁴⁴ Pokud srovnáme hlavní témata předchozích komentářů k této části Biblického příběhu s filmovou verzí příběhu, můžeme říci, že se s nimi filmová verze shoduje: 1. ujmoutí se cizinců²⁴⁵ 2. ochrana nedotknutelného práva cizinců na pohostinství²⁴⁶ 3. Trest na sebe svolávají sami hříšníci.²⁴⁷

Tvůrci filmu vynechali závěrečnou část 19. kapitoly knihy Genesis, kde na konci předešlé části filmu vynechali podkapitolu Původ Moabitů a Amonitů (srov. Gn19, 30–38). V této kapitole je popisován původ dvou národů, žijících v nepřátelství s Izraelem. Autor chce zřejmě tímto neobvyklým způsobem, popisem krvesmilstva, zdůraznit nepřátelský postoj k těmto národům.²⁴⁸

Jak již bylo řečeno (viz kap. 2.2.9) film vynechává celou 20. kapitolu knihy Genesis s názvem Abrahám v Geraru. Kde je popisována podobná situace jako v Gn 12,10–20. „Tento příběh je zřejmě obměnou Gn 12,10–20 a v teorii pramenů bývá řazen k elohistické tradici. Svým umístěním do vyprávěcího cyklu o Abrahámovi přerušuje děj spějící k narození Izáka.“²⁴⁹ V této části příběhu Abrahám opět vydává svou ženu Sáru

²³⁹ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. I. svazek, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 440. pozn. k Gn 18,22–33

²⁴⁰ Srov. Stopa2: 00:46:46–00:

²⁴¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s.79., pozn. k Gn 19,1–29

²⁴² Srov. tamtéž, s.76., pozn. k Gn 18,1–15

²⁴³ Srov. tamtéž, s.76., pozn. k Gn 18,1–15

²⁴⁴ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*., s. 435. pozn. k Gn 19,4

²⁴⁵ Srov. Stopa2: 00:49:39–00:50:00

²⁴⁶ Srov. Stopa2: 00:50:24–00:51:45

²⁴⁷ Srov. Stopa2: 00:49:00–00:49:39 a 00:50:24–00:52:15

²⁴⁸ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*, s. 82., pozn. k Gn 19,30–38

²⁴⁹ Tamtéž, s.82., pozn. k Gn 20

za svou sestru, znovu je mu odebrána jako v Egyptě a znovu zasahuje Hospodin a Abrahámovi je Sára vrácena i s velkorysým odškodněním. Vynechání Gn 20 ve filmu Abrahám je pro použití v katechezi nedostatkem ohledně významu výpovědi obou podobných událostí, ve vztahu ke své manželce Sáře. Gn 20 ukazuje, že i člověk oddaný Bohu, jakým byl Abrahám, může udělat tentýž sporný čin opakovaně (srov. Gn 12,11–13.a Gn 20,2). Přesto byl Abrahám schopen obstát v zásadní zkoušce víry (srov. Gn 22,1–19).

3.1.6 Narození Izáka a vyhnání Hagar a Izmaela

Film pokračuje scénou narození Izáka. Tato část příběhu je jak v Bibli (srov. Gn 21,1–8), tak ve filmu (srov. pozn. 119) krátká. Jedná se o zásadní událost. Splnění Božího příslibu.²⁵⁰ V textu Písma, nikoliv však ve filmu, je zajímavá připomínka významu Izákova jména (srov. Gn 21,6). Nyní se již Sára nesměje z nedůvěry v Boží příslib, ale z radosti, nad narozením syna.²⁵¹ Dále zde chybí oslava odstavení Izáka, která hrála v tehdejší společnosti značnou roli.²⁵²

Když Sára přesvědčuje Abraháma o nutnosti vyhnání Hagar a jejího syna, jako důvod uvádí to, že nechce, aby Izmael dědil spolu s Izákem (srov. Gn 21,10). Jednání Sáry působí ukvapeně. Sára patrně vidí i to, co není.²⁵³ Přesto za tím, co se jeví jako ukvapené jednání, však může být skryto předchozí racionální uvažování. Je opravdu jisté, zda dědicem bude pouze Izák?²⁵⁴ Obavy filmové Sáry jsou zase dle Abraháma zesíleny řevnivostí mezi Sárou a Hagar.²⁵⁵ Oba důvody se však v důsledku svým významem velmi přibližují. V obou případech by šlo o nebezpečnou a dramatickou situaci, které je třeba předejít. Jasno v tom udělá Abrahámův rozhovor s Bohem, který je ve filmu spíš předpokládáný.²⁵⁶ Ve vypovězení Izmaela a Hagar podle Bible vítězí Hospodinovy plány a jeho vůle.²⁵⁷ Film díky absenci přímého rozhovoru s Bohem (viz 2.2.9), tento Hospodinův plán v Abrahámově jednání pouze předpokládá.

²⁵⁰ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 84., pozn. k Gn 21,1–8

²⁵¹ Srov. tamtéž, s. 84., pozn. k Gn 21,6

²⁵² Srov. tamtéž, s.84., pozn. k Gn 21,8 a také DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. I. svazek, Tmava: Dobrá kniha, 2008, s. 456., pozn. k Gn 21,8

²⁵³ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*., s. 84., pozn. k Gn 21,9–10

²⁵⁴ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*., s.456., pozn. k Gn 21,10

²⁵⁵ Srov. Stopa2: 01:04:23–01:04:31

²⁵⁶ Srov. Stopa2: 01:07:35–01:08:16 a Gn 21,12–13

²⁵⁷ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*., s. 85., pozn. k Gn 21,11–13

3.1.7 Obětování Izáka a závěr filmu

Gn 22,1–19 v Písmu svatém představuje „*důležitý, formou sugestivního příběhu podaný a s určitým kultickým místem spojený poznatek, že si Bůh nepřeje lidské oběti*“²⁵⁸. Hora Mória představuje podle židovské tradice a podle 2Kor 3,1 chrámový vrch v Jeruzalémě. Podle pozdější tradice je to hora Kalvárie.²⁵⁹ Tři dny putování pak upozorňují na nadcházející významnou událost.²⁶⁰ Tato symbolika není filmem zpracována.²⁶¹ Abrahámovo ujištění „*pak se k vám vrátíme*“ v Gn 22,5 by se dal přeložit i jako „*hodláme se k vám vrátit*“.²⁶² Toto ujištění je ve filmu zpracováno.²⁶³ Izák, který nese dříví k oběti, je v křesťanském prostředí tradičně vnímán jako předobraz Krista nesoucího kříž.²⁶⁴ Celá událost Gn 22 je uvedena slovy: „*Po těch událostech Bůh zkoušel Abraháma...*“ (Gn 22,1). Jedná se tedy o zkoušku. Tato situace má zcela radikálně prověřit Abrahámovu víru.²⁶⁵ „*Základní otázkou tedy není, jak to dopadne s Izákem, nýbrž zda Abrahám obстоjí*“.²⁶⁶ Filmová verze představuje tuto událost v duchu biblického vyprávění také jako zkoušku Abrahámovy víry.²⁶⁷ Obětování Izáka, o kterém Gn 22,1–19 hovoří, je zásadní vyvrcholení celého příběhu, v němž se Boží zaslíbení nakonec naplní. Film jako vyvrcholení vyprávěného příběhu také tuto Abrahámovu zkoušku koncipuje. Zároveň však jako konec příběhu.

Text Gn 22,1–19 je vystavěn v určité koncentrické struktuře, kterou zmiňuje Dubovský a spol.²⁶⁸ a díky tomu můžeme provést zásadní srovnání této části příběhu: 1. Boží příkaz (srov. Gn 22,1–2)– verze filmu zhruba odpovídá, ale je delší²⁶⁹ 2.Odchod následující ráno (srov. Gn 22,3)–verze filmu zhruba odpovídá²⁷⁰ 3. Třetí den na úpatí hory (srov. Gn 22,4–5) –verze filmu vypovídá o jednom dnu putování²⁷¹ 4. Výstup na

²⁵⁸ KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 86., pozn. 22,1–19

²⁵⁹ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. I. svazek, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s.467., pozn. k Gn 22,2 a KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*, s. 87., pozn. k Gn 22,2

²⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 467., pozn. k Gn 22,4

²⁶¹ Srov. Stopa2: 01:21:23–01:22:10

²⁶² Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*., s. 87., pozn. k Gn 22,5 a DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu* s. 468., pozn. k Gn 22,5

²⁶³ Srov. Stopa2: 01:22:16–01:22:33

²⁶⁴ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*., s. 87., pozn. k Gn 22,6–8 a DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*, s. 468., pozn. k Gn 22,6

²⁶⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*, s. 86., pozn. 22,1–19

²⁶⁶ Srov. HELLER, Jan, PRUDKÝ, Martin. *Obtížné oddíly knih Mojžišových*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 92

²⁶⁷ Srov. Stopa2: 01:19:17–01:28:10

²⁶⁸ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. , s. 473.

²⁶⁹ Srov. Stopa2: 01:19:17–01:20:58

²⁷⁰ Srov. Stopa2: 01:21:03–01:21:30

²⁷¹ Srov. Sopa2: 01:21:30–01:22:01

horu (srov. Gn 22,6–8)–verze filmu zhruba odpovídá²⁷² 5. Příprava na oběť (srov. Gn 22,9–10)–verze filmu zhruba odpovídá²⁷³ 6. Anděl zakazuje oběť (srov. Gn 11–18)–verze filmu zhruba odpovídá, ale je zkrácena²⁷⁴ 7. Epilog (srov. Gn 22,19)–verze filmu odpovídá, ale je zkrácena²⁷⁵.

Závěr filmu neobsahuje Boží požehnání v Gn 22,16–18, které je obnovou příslibů z Gn 12 a Gn 15 a je zde zastoupeno pouze krátkou připomínkou (viz 2.2.10)²⁷⁶ Požehnání v textu Bible má zásadní důležitost. Nedodržení jeho správné formy a rozsahu snižuje výpovědní hodnotu tohoto filmového zpracování příběhu (viz pozn. 153 a 154). Film tak vynechává Gn 22,20 – 25,18 (viz kap. 2.2.10). Bible ve 24. kapitole vypráví příběh o tom, jak Abram vyslal svého služebníka „nejstaršího ve svém domě“ (Gn24,2),²⁷⁷ aby přivedl Izákovi ženu, jednu z Abrahámových příbuzných. Jde o vyprávění, které zřejmě vzniklo později a obvykle se řadí k jahvistické vrstvě.²⁷⁸

3.2. Zhodnocení některých sporných částí filmu

V této části práce bych se chtěl zaměřit, na některé části filmu, které buď nemají oporu v textu Bible, nebo jsou filmovým zpracováním příběhu pozměněny. Pokusím se objasnit jejich slabé (případně silné) stránky.

3.2.1 Abramovo povolání

Autoři v úvodu filmu popisují touhu Abrama i Sáráj po potomstvu a snaží se na tuto situaci v úvodu filmu upozornit.²⁷⁹ Pro tyto scény není v textu Bible žádná opora. Film poukazuje na Abramův vnitřní neklid,²⁸⁰ který může předcházet každému závažnému rozhodnutí a jehož důvodem zde není jen skutečnost, že by postrádal potomstvo. Tento neklid můžeme přirovnat k vnitřnímu neklidu každého, kdo v životě postrádá smysl a cíl, dokud nenalezne Boha. Tento neklid, má-li být užitečný, musí vyústit k rozchodu s tím, co nám Boha brání poznat. Což film zpracovává. U Abraháma duchovní neklid

²⁷² Srov. Stopa2: 01:22:15–01:23:49

²⁷³ Srov. Stopa2: 01:23:50–01:27:00

²⁷⁴ Srov. Stopa2: 01:27:00–01:28:11

²⁷⁵ Srov. Stopa2: 01:28:11–01:29:03

²⁷⁶ Srov. Stopa2: 01:28:23–01:28:34

²⁷⁷ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 90, pozn. k Gn 24,1–2

²⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 90., pozn. k Gn 24

²⁷⁹ Srov. Stopa1: 00:10:35–00:10:45, a Srov. Stopa1: 00:12:00–00:13:30

²⁸⁰ Srov. Stopa1: 00:15:14–00:17:51

vyústil ve výbuch hněvu proti falešným bohům²⁸¹. Vrchní britský rabín Jonathan Sacks říká: „*Jako děti jsme se učili, že Avraham byl první bořič model, když ještě jako mladý chlapec rozbil bůžky v otcově domě*“²⁸². Tento filmový děj však nevychází z textu Bible. Spíše se dá říct, že bychom pro tuto část filmu v jiných textech Bible našli určitý obraz v tradici Starého zákona. V Písmu svatém najdeme opovržení nad modlami (srov. Ex 32,19; Žalm 115,4; Iz 41,29; 1Kor 8,7) a výzvy k jejich odstranění (srov. Iz 30,22) ve spojení s obnovou vztahu k Hospodinu (srov. Tob 14,6). Filmové ztvárnění Abramova hněvu vůči modlám by se tak mohlo zdát z hlediska katecheze přijatelné. Avšak je třeba si uvědomit, že tato scéna do Abraháмова příběhu, tak jak je tento příběh zapsán v textu Bible, opravdu nepatří.

Povolání filmového Abrama vyústí v rozhodnutí, které si musí prosadit.²⁸³ „*Někdy musíme pro budoucnost obětovat minulost. Bůh naznačoval Avrahamovi, že to, co se mu může nyní zdát jako oběť, s odstupem oběť není. ...*“²⁸⁴ Židovský učenec Raši k tomu říká: „*Vydej se na cestu pro své vlastní dobro.*“ (tamtéž) Možná něco podobného prožilo mnoho lidí po svém obrácení. Tato část filmu nevychází z textu Bible. Je pro katechezi nepoužitelná. Filmovým tvůrcům bych také vytknul vzhled hole Abramova Otce Teracha.²⁸⁵ I když lze pochopit, že plodnost byla v tehdejší světě velmi ceněna, použití tohoto vzhledu hole nepovažuji za vhodnou volbu.

3.2.2 Setkání s Eliezerem, příchod do Kanaánu a pobyt v Egyptě

Filmově ztvárněné setkání s Eliezerem²⁸⁶ nepatří k Biblickému vyprávění (viz pozn. 49). Film zde chce zřejmě vyzdvihnout milosrdenství jako znak každého opravdového ctitele Božího (srov. Job 6,14; Oz 6,6; Tob 4,16; Mt 12,17). Abram dokonce vykupuje Eliezera z otroctví. Nechce ho získat pro sebe. Dává mu svobodu.

Film akčně líčí spor s tamními obyvateli.²⁸⁷ Jejich vůdce je nazýván Mamre, což je zřejmě onen Amorita Mamre z Gn 14,13. Text Bible lokalizuje oblast a hovoří o stavbě dalšího oltáře mezi Betelem a Hajem a odchodu směrem k Negebu (srov. Gn 12,8–9). Což možná naznačuje, že mu není dopřáno úplného klidu ze strany sousedů ani zde. Mohl by to být důvod onoho akčního pojetí této filmové scény. Tato scéna

²⁸¹ Srov. Stopa1: 00:19:45–00:20:27

²⁸² SACKS, Jonathan. *O svobodě a náboženství*. Praha: P3K, 2008, s. 31.

²⁸³ Srov. Stopa1: 00:24:33–00:29:16

²⁸⁴ SACKS, Jonathan. *O svobodě a náboženství*, s. 32.

²⁸⁵ Srov. Stopa2: 00:01:19–00:01:25, 00:01:30–00:01:36

²⁸⁶ Srov. Stopa1: 00:34:06–00:37:00 a Srov. Stopa2: 00:01:15–00:02:21

²⁸⁷ Srov. Stopa1: 00:43:15–00:44:26

představuje Abrama jako toho, který nenávidí násilí mezi lidmi a pro mír je ochoten i ustoupit slabšímu. Tato scéna neodpovídá ději v textu Bible. Na tuto filmovou scénu pak navazují další části filmu,²⁸⁸ které ukazují, že ustoupit slabšímu je nejen správné, ale i moudré.

Setkání s Amoritou Mamre po opuštění Egypta není možné z textu Bible doložit. Film se tak snaží zřejmě naznačit, že se Abram vrací na místo²⁸⁹, kde pobýval před odchodem do Egypta (srov. Gn 12,9 a Gn 13,1).

3.2.3 Roztržka s Lotem, Abram poučuje Izmaela a smlouva stvrzená obřízkou

Myšlenka bohatství jako důvod rozkolu je ve filmu vyjádřena ironií,²⁹⁰ která může dobře vystihnout, co chce příběh vyjádřit. Ovšem tuto ironii v textu Bible nenajdeme.

Událost osvobození Lota filmaři na rozdíl od stručnosti Písma svatého vyprávějí podrobně. Jsou zde zdůrazněny dobré Abramovy vlastnosti: milosrdenství, dodržování slibů a odvaha.²⁹¹

V další scéně filmu Abram poučuje syna o obětním řádu a o vztahu k Hospodinu. Celá tato část filmu²⁹² se obsahově rozchází s textem Písma. Abram zde vysvětluje hodnotu a způsob oběti.

Když děj filmu ukazuje Abrama, jak sedí u obětního oltáře,²⁹³ jeho zamyšlení zřejmě znázorňuje tichou modlitbu. Znázornění schématu modlitby jako meditace, která vyústí v rozhovor s Bohem, by mohla korespondovat s křesťanskou duchovní tradicí (srov. Sk 10,9–10). V následném rozhovoru Hospodina s Abrahámem vložili filmaři ukázkou obřízky,²⁹⁴ což se také ději biblického textu vymyká.

3.2.4. Abraháмова pohostinnost a moc přímluvy

Na tomto místě filmu je Abrahám představen jako pohostinný člověk, kterému je posléze naznačeno,²⁹⁵ že jeho návštěva je mimořádná, ale až po oslovení tajemným prostředním poutníkem,²⁹⁶ na rozdíl od Bible (srov. Gn 18,2–3), kde ihned poznává, že se jedná o Pána.

²⁸⁸ Srov. Stopa1: 01:22:13–01:23:20

²⁸⁹ Srov. Stopa: 01:22:30–01:22:35

²⁹⁰ Srov. Stopa1: 01:24:36–01:24:53 a Srov. Stopa1: 01:25:30–01:25:48

²⁹¹ Srov. Stopa2: 00:6:55–00:11:10

²⁹² Srov. Stopa2: 00:37:37–00:40:20

²⁹³ Srov. Stopa2: 00:40:24–00:40:30

²⁹⁴ Srov. Stopa2: 00:40:30–00:42:43

²⁹⁵ Srov. Stopa2: 00:43:22–00:43:51

²⁹⁶ Srov. Stopa2: 00:43:52–00:43:07

Když se filmový Abrahám klaní, klaní se onomu poutníkovi, který představuje Hospodina a tímto poutníkem je také vyzván, aby povstal.²⁹⁷ Film sice svým zpracováním obsahu Textu Písma, více zdůrazňuje rozlišení mezi jednotlivými postavami poutníků, ale věrnost textu Bible má z hlediska katecheze přednost. Filmové rozlišení na jednu hlavní postavu a dvě doprovodné, koresponduje se srovnáním Gn18, 22 a Gn 19,1.

3.2.5 Narození Izáka a vyhnání Hagar a Izmaela

V této části filmového příběhu²⁹⁸ je možno rozlišit toto schéma: 1. Bůh je věrný a naplňuje svá zaslíbení (narození Izáka). 2. Pochybení v minulosti komplikují budoucnost (zplození Izmaele a vyhnání Hagar a jejího syna). 3. Abram učí Izáka, že Bohu je třeba obětovat takového beránka, kterého má Izák nejraději.²⁹⁹ Třetí část filmového schématu je vzorové schéma následné oběti Izáka, který je Abrahámovi nejmilejší. Oběť Izáka v textu Písma je zase předobrazem oběti Krista, který je nejdražší nebeskému Otci, pro kterého je milovaným Synem (srov. Mt 3.17). Tato část filmu naznačuje zajímavou souvislost, ale nevychází z textu Bible. Proto ji není možné v katechezi použít.

3.2.6 Obětování Izáka

Abrahám je zde představen jako ten,³⁰⁰ který kvůli Izákovi zanedbává své ostatní povinnosti. Tato část filmu nevychází z textu Bible. V ději filmu Hospodin volá Abraháma. Filmový Abrahám projevuje zděšení až nesouhlas s požadavkem Hospodinovým.³⁰¹ To je vzhledem k vyjádření tíživosti Abrahámovy zkoušky zajímavé. Pokud srovnáme podobu reakce Abraháma na Hospodinovo nařízení obětovat Izáka (srov. Gn 22,3) s reakcí Abrama na Hospodinovu výzvu na začátku příběhu (srov. Gn 12,4), je patrné, že se v obou případech jedná o poslušnost bez jakýchkoliv vytáček. Tvůrci ztvárnili tento filmový děj bez ohledu na text Bible. Odhalení této souvislosti tak znemožnili.

Filmová verze příběhu podává kapitolu o obětování Izáka velmi sugestivně a

²⁹⁷ Srov. Stopa2: 00:44:17–00:44:33

²⁹⁸ Srov. Stopa2: 00:54:31–01:13:10

²⁹⁹ Srov. Stopa2: 01: 11:13–01:13:10

³⁰⁰ Srov. Stopa2: 01:15:25–01:18:57

³⁰¹ Srov. Stopa2: 01:20:03–01:20:59

napínavě. Zvláště dialog této scény působí velmi emotivně.³⁰² To si tento vrchol celého příběhu jistě zaslouží. Celé filmové vyprávění je značně zkráceno a ztěžuje tak plynulý přechod od Abrahámovského cyklu, k dalšímu vyprávění o praotcích. Film vynechává Gn 22,19–Gn 25,18 (viz 2.2.10). Filmové zpracování Abrahámového příběhu tak opomíjí rozsáhlé části textu Písma svatého, ale tím, že završuje vyprávění scénou obětování Izáka, vypovídá o všech zásadních věcech, které vedou k tomuto vyvrcholení celého příběhu.

Jak z předchozího vyplývá, film obsahuje scény, které nevychází z textu Písma svatého.³⁰³ Některé tyto scény jsou sice působivé. Jelikož však nemají oporu v textu Bible není možné se na ně v katechezi odvolávat. Domnívám se, že ty části filmu Abrahám, které se snaží filmově ztvárnit text Bible, dle mého názoru závažně neodporují výše zmiňovaným závěrům biblické teologie (viz 3.1). U některých scén filmu, které text Bible ztvárňují, dochází k méně rozsáhlým změnám vůči textu Bible.³⁰⁴ Domnívám se, že každá změna vůči textu Bible, znesnadňuje možnost použití filmu pro katechezi.

4. Kapitola: Zhodnocení filmu z hlediska katecheze

4.1 Zhodnocení filmu z hlediska vhodnosti pro určitou věkovou kategorii

Je zde třeba se zamyslet nad vhodností filmu pro určitý věk diváků. Některé scény filmu o této vhodnosti mnohé napovídají. Např. v kapitole jsem kritizoval podobu Terachovy hole. Která nemá takový vzhled³⁰⁵, aby byl vhodný pro děti a mládež do 18 let. Scéna s příchodem do Sodomy, také není vhodná pro děti a mládež, ostatně i filmový Abram v tom smyslu také na tomto místě hovoří.³⁰⁶ Co se týče zaměření filmu na cílovou věkovou kategorii, domnívám se, že film je nevhodný k použití pro katechezi dětí, kde

³⁰² Srov. Stopa2: 01:23:18–01:23:40

³⁰³ Srov. Stopa1: 00:10:35–00:10:45, Stopa1: 00:12:00–00:13:30, Stopa1: 00:15:14–00:17:51, Stopa1: 00:19:45–00:20:27, Stopa2: 00:24:33–00:29:16, Stopa1: 00:34:06–00:37:00 a Stopa2: 00:01:15–00:02:21, Stopa1: 00:43:15–00:44:26, Stopa2: 00:37:37–00:40:20, Stopa2: 00:40:30–00:42:43, Stopa2: 00:54:31–01:13:10, Stopa2: 01:11:13–01:13:10, Stopa2: 01:15:25–01:18:57, Stopa2: 01:20:03–01:20:59

³⁰⁴ Srov. Stopa1: 01:24:36–01:24:53 a Stopa1: 01:25:30–01:25:48

³⁰⁵ Srov. Stopa2: 00:01:19–00:01:25, 00:01:30–00:01:36

³⁰⁶ Srov. Stopa2: 00:11:29–00:11:52

je vhodnější použití animovaných verzí tohoto Biblického příběhu³⁰⁷ a to vzhledem k délce filmu i k nutnosti vyššího věku pro plné pochopení filmového zpracování příběhu. Pro starší děti by bylo možné použít jen dílčí části příběhu. Vhodnost filmu odpovídá z hlediska oslovení a plnému pochopení filmu pro diváky od 15 let a dospělým s výhradami v pozn. 305 a 306. Vhodnost filmu pro určitou věkovou kategorii neuvádí žádný z běžně dostupných elektronických zdrojů serverů.³⁰⁸

4.2 Vhodnost použití Abrahámových příběhů pro katechezi dospělých

V této kapitole jsem se zaměřil na dvě otázky, které spolu úzce souvisejí a jejichž odpovědi jsou pro tuto bakalářskou práci zásadní, ale kterých se samozřejmě vzhledem k jinému zaměření této práce mohu dotknout jen v základních rysech a to ještě okrajově: a) Co říkají církevní dokumenty o podobě a zaměření současné katecheze? b) Je téma Abrahám, tedy jeho život, zkoušky a příběhy, vhodným tématem pro současnou katechezi, tak jak je nahlížena v církevních dokumentech?

Podle francouzské biskupské konference je katecheze „*nabídkou křesťanské obce těm, kdo z vlastního rozhodnutí chtějí sdílet její zkušenost a poznání života z víry*“³⁰⁹. Má se jednat o pedagogiku iniciace (viz tamtéž). Současná katecheze má být orientována na Velikonoční tajemství Krista.³¹⁰ To však není důvod, aby katecheze na bázi biblických textů z období biblických pradějin, byla opomíjena. Naopak, ale měla by na Krista ukazovat a vést k němu: „*Člověk je uváděn do křesťanské zkušenosti rozjímáním o osobě a díle Ježíše Krista v návaznosti na celé biblické dějiny stvoření a smlouvy s vyvoleným národem*“³¹¹ „*Způsobem sobě vlastním předává katecheze skutky a slova zjevení: proto je musí ohlašovat a vyprávět a současně také vysvětlovat hluboká tajemství v nich obsažená. Protože zjevení je pro člověka pramenem světla, katecheze nejen připomíná obdivuhodné skutky, které Bůh vykonal v minulosti, ale ve světle téhož zjevení vysvětluje znamení času a současný život mužů a žen, protože v nich se*

³⁰⁷ Např. <http://www.csfd.cz/film/142998-abraham-a-izak/>, [2015-11-15]

³⁰⁸ Srov. csfd.cz/film/13101-biblicke-pribehy-abraham/, [2015-03-15], fdb.cz/film/biblicke-pribehy-abraham-abraham/3966, [2015-03-15], showbiz.cz/film/biblicke-pribehy-abraham/, [2015-03-15], kinobox.cz/film/259853-biblicke-pribehy-abraham, [2015-03-15]

³⁰⁹ FRANCOUZSKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *O směřování katecheze v dnešní době*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, s. 39.

³¹⁰ Srov. tamtéž, s. 37.

³¹¹ Tamtéž, s. 39.

*uskutečňuje Boží plán spásy světa.*³¹²

Jak hovoří Dei Verbum ve své čtvrté kapitole: „*Milující Bůh, když měl na mysli a pečlivě připravoval spásu všeho lidstva, vyvolil si v jedinečném plánu národ, aby mu svěřil svá zaslíbení. Uzavřel totiž smlouvu s Abrahámem...*“³¹³. „*Všechno, co kdysi bylo napsáno, bylo napsáno k našemu poučení, abychom z Písma čerpali vytrvalost a povzbuzení, a tak měli naději*“ (Řím 15,4). „Plán spásy ve Starém zákoně byl zaměřen především k tomu, aby připravoval, prorocky ohlašoval (srov. Lk 24,44, Jan 5,39,1 Petr 1,10) a různými předobrazy naznačoval (srov. 1 Kor 10,11) příchod Krista...“³¹⁴. Bůh, který inspiroval jak knihy Nového, tak knihy Starého Zákona, „*moudře ustanovil, aby byl Nový zákon ukryt ve Starém a Starý aby byl zjevný v Novém*“³¹⁵. Starý Zákon je literárně zpracovanou náboženskou zkušeností lidu Izraele. Tato zkušenost byla reflektována proroky pod vlivem Ducha Svatého a směřovala ke své plnosti v Ježíši Kristu.³¹⁶ Katecheze musí vycházet z historického kontextu Božího zjevení, aby představila osoby a události Starého i Nového zákona ve světle Božího plánu³¹⁷

Lumen Fidei hovoří o praotci Abrahámovi, jako o Otci ve víře, tedy jako o tom, který stál na počátku dlouhé cesty věřících lidí³¹⁸, která dospěla až k tomu, který je sám „*cesta, pravda a život*“ (Jan 14,6). Na příkladu praotce Abraháma je možné pochopit, co je to víra. Víra je odpověď na osobní oslovení Bohem. Abrahám stojí před úkolem se tomuto Slovu plně svěřit. Jeho odpovědí je víra. „*Víra přijímá toto Slovo, jako bezpečnou skálu, na níž může budovat s pevnými základy.*“³¹⁹ Abrahám na této víře staví dům svého života. Tím se jeho příběh stává příkladem, z kterého se lze inspirovat. Život a zkoušky Abrahámovy jak jsou popsány v Bibli obsahují náboženskou zkušenost takového významu,³²⁰ že katecheze na toto téma může být vhodnou příležitostí k zamyšlení a reflexi vlastního života a utváření vlastní křesťanské náboženské zkušenosti. Zvláště pokud tato katecheze bude součástí širší katecheze ukazující na splnění zaslíbení daných Abrahámovi a jejich naplnění v Kristu. Cestu, na kterou se Abram a Sára vydávají, oslavuje i Nový Zákon, jako cestu víry (srov. Sk 7,2–5 a Žid

³¹² KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha, Sekretariát ČBK, 1998, s. 21

³¹³ DV 14

³¹⁴ DV 15

³¹⁵ DV 16

³¹⁶ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008, s. 76

³¹⁷ PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Výklad Bible v církvi*. Praha: Zvon, 1996, s. 102

³¹⁸ Srov. Papež František. *Lumen fidei*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2013, s. 11–12.

³¹⁹ Tamtéž, s. 12

³²⁰ Srov. tamtéž, s. 11–12

11,8–18). Avšak také ukazuje, že tato cesta jejich vezdejší život přesahuje (srov. Žid 11,16).³²¹

*„Abram je nazvaný otec vo viere, pretože jeho cesta viery je predobrazom pre naše životné príbehy pre naše hľadanie, pre naše strachy, neistotu a osamelosť.“*³²² Myslím, že toto téma by mohlo být vhodné např. pro tzv. trvalou katechezi, která se obrací na ty křesťany, kteří hledají ve svém životě trvalé povzbuzení a prohlubování své víry, což může být katecheze příležitostná, nebo systematická.³²³ Cesta, na kterou věřící vykročil, nekončí základním poznáním, se kterým se setkal v iniciačním procesu, ale posilován Duchem svatým má vykročit dál a posilovat svou víru různými formami neustálé výchovy ve víře³²⁴

Z výše uvedeného vyplývá, že katecheze na text Písma týkající se praotce Abraháma může být platným a účinným tématem pro katechezi dospělých, pokud je chápána a vedena ať už přímo, nebo v širším smyslu jako součást celkové katecheze zaměřené na Kristovo velikonoční tajemství. Katecheze na téma Abrahám je tedy vhodná pro katechezi dospělých, a to v souladu se zaměřením současné katecheze.

4.3 Zhodnocení filmu jako pomůcky pro katechezi dospělých

V této podkapitole bych se rád zaměřil na celkové zhodnocení filmu Abrahám jako pomůcky ke katechezi dospělých. Zde je třeba uvést, že všechny kapitoly a podkapitoly se k této otázce vztahují. Neboť pouze ve svém celku mohou dát jasnou odpověď. V jednotlivých kapitolách jsem se zabýval podrobným srovnáním, objasňováním, nebo hodnocením.

Ve druhé kapitole jsem provedl analýzu jednotlivých scén filmu Abrahám a jejich srovnání s textem Písma svatého. Ve třetí kapitole jsem hodnotil film z hlediska poznatků biblické teologie a z hlediska použití pro katechezi (zvláště u těch částí filmu, které nelze z Bible doložit) (viz níže). Zhodnocením filmu z hlediska vhodnosti pro určitou věkovou kategorii jsem se zabýval v podkapitole 4.1, kde jsem došel k názoru,

³²¹ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáre ke Starému zákonu*. I. zväzok, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 334.

³²² Tamtéž., s. 336.

³²³ Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha, Sekretariát ČBK, 1998, s. 25

³²⁴ Srov. tamtéž, s. 27-28

že film je ke katechezi dospělých, z hlediska vhodnosti a zaměření k určitému věku diváků vhodný. V kapitole 4.2 jsem se snažil objasnit, zda katecheze na text Bible týkající se povolání, života a zkoušek praotce Abraháma je vhodným tématem pro katechezi dospělých. Kde jsem došel k závěru, že tomu tak je. Nyní je třeba provést závěrečné hodnocení filmu Abrahám z hlediska použití v katechezi.

Jako zásadní a základní předpoklad filmu pro použití v katechezi dospělých vidím věrnost textu Bible. Jak vyplývá z druhé kapitoly, film Abrahám obsahově z textu Písma svatého vychází. Některé části textu však film vynechává a některé zkracuje, jiné pozměňuje. Celý cyklus Abrahám má určitou koncentrickou strukturu (viz pozn. 14), o které jsem hovořil v první kapitole. Tentokrát jsem se rozhodl čerpat z knihy: KOLEKTIV AUTORŮ, *Pentateuch*. Český katolický překlad.³²⁵ a provést srovnání konkrétních částí zmiňované struktury textu Bible a filmu, s úmyslem zhodnotit, zda jsou tyto části struktury textu filmem zpracovány: 1. Povolání a příslib požehnání (srov. Gn 12,1–9) – je zpracováno³²⁶. 2. Pobyť v Egyptě, manželka v nebezpečí (srov. Gn 12,10–20) – je zpracováno³²⁷. 3. Lot se usazuje v Sodomě a je zachráněn od nepřátel (srov. Gn 13–14) – je zpracováno³²⁸. 4. Smlouva s Bohem (srov. Gn 15) – je zpracováno³²⁹. 5. Hagar a Izmael (srov. Gn 16) – je zpracováno³³⁰. 6. Smlouva s Bohem (srov. Gn 17) – je zpracováno³³¹. 7. Zkáza Sodomy, Lot je zachráněn (srov. Gn 18–19) – je zpracováno³³². 8. Pobyť v Geraru, manželka v nebezpečí (srov. Gn 20) – není zpracováno. 9. Hagar a Izmael (srov. Gn 21) – je zpracováno³³³. 10. Povolání a stvrzené požehnání (srov. Gn 22) – je zpracováno³³⁴. 11. Závěr tvořený několika epizodami vymykajícími se z tohoto rámce – hrob pro Sáru (srov. Gn23), žena pro Izáka (srov. Gn 24), Abrahámovi potomci a jeho smrt (srov. Gn 25,1–11) – není zpracováno. Z uvedeného srovnání je tedy patrné, že větší část této struktury textu Bible, je filmem zpracována.

Pro film může být z hlediska konstrukce filmu obtížná doslovná přesnost vzhledem k textu Písma svatého. Bible je na některých místech stručná. Kapitola 12.

³²⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s.64., pozn. k Gn 12,1– 25,18

³²⁶ Srov. Stopa1: 00:22:23–00:45:49

³²⁷ Srov. Stopa1: 00:45:53–01:21:36

³²⁸ Srov. Stopa1: 01:23:22–00:14:19 a 00:19:56–00:23:24

³²⁹ Srov. Stopa1: 00:17:04–00:19:39

³³⁰ Srov. Stopa1: 00:23:25–00:37:38

³³¹ Srov. Stopa1: 00:40:23–00:42:34

³³² Srov. Stopa1: 00:43:42–00:54:27

³³³ Srov. Stopa1: 00:54:34–01:15:21

³³⁴ Srov. Stopa1: 01:19:16–01:29:05

začíná bez jakéhokoliv bližšího popisu: „Hospodin řekl Abramovi...“ (Gn 12,1) a pokračuje požehnáním. Z hlediska katecheze je však každá změna vůči textu Bible problém. U některých částí textu Bible v příběhu o Abrahámovi je nedodržení věrnosti textu Písma z hlediska použití v katechezi újmou velmi závažnou, protože mohou zavést katechizované od hledání a vnímání Božího poselství. Které části textu to jsou? Domnívám se, že jsou to požehnání (viz pozn. 153 a 154), nebo zaslíbení daná Abrahámovi. Jsou totiž pro něho zásadními orientačními body v jeho životě a udávají směr jeho cesty s Bohem. Dubovský a spol. uvádí celkem sedm požehnání.³³⁵ Srovnajme je tedy s obsahem filmu: 1. Sedm výroků budoucího požehnání (srov. Gn 12,2–3). Filmová verze se zde drží obsahu textu Bible, pouze Gn 12,2 je zastoupena jen polovinou věty (srov. Gn 12,2–3).³³⁶

2. Vysvětlení a určení dvou bodů prvního příslibu (srov. Gn 12,7). Ve filmu toto vysvětlení zcela chybí a je zastoupeno příběhem o setkání s Mamreho skupinou³³⁷.

3. Další příslib země a potomstva (srov. Gn 13,14–17). Filmová verze tento příslib postrádá.

4. Objasnění příslibu synů a stanovení času získání země (srov. Gn 15). Ve filmu je tato část textu Písma zastoupena, ovšem nedrží se přesně textu. Domnívám se však, že hlavní smysl textu vystihuje (srov. Gn 15,1–5).³³⁸

5. Dobré zprávy, že z Abraháma a Sárovy vzejde ne jeden, ale množství národů, a že smlouva dojde konkrétní realizace v synovi, kterého porodí Sára (srov. Gn 17). Přesto, že obsah je filmem vyjádřen, je ve srovnání s textem Bible kratší a některé části textu jsou uspořádány v jiném pořadí (srov. Gn 17,1–21).³³⁹

6. Za rok Sára porodí syna (srov. Gn 18). Film obsahově textu Písma odpovídá, i když ne doslovně. Jméno syna, který se má narodit, je na rozdíl od textu Bible zmíněno již zde (srov. Gn 18,10–14).³⁴⁰

7. Nejvýznamnější a nejvznešenější požehnání oproti předchozím, opět se sedmi výroky jako první požehnání (srov. Gn 22,16–8). Z tohoto požehnání je v závěru filmu zachováno pouze torzo (srov. Gn 22,16–18).³⁴¹

³³⁵ Srov. DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. I. svazek, Trnava: Dobrá kniha, 2008, s. 322.

³³⁶ Srov. Stopa1: 00:23:39–00:24:24

³³⁷ Srov. Stopa1: 00:42:04–00:44:55

³³⁸ Srov. Stopa2: 00:17:41–00:19:01

³³⁹ Srov. Stopa2: 00:40:30–00:42:33

³⁴⁰ Srov. Stopa2: 00:45:07–00:46:08

³⁴¹ Srov. Stopa2: 01:28:23–01:28:34

Za největší újmu vzhledem k možnému použití v katechezi, považuji nedostatky v bodech 3, 5 a 7. Jak z předcházejícího vidíme, některé texty film vystihuje, jiné zkracuje a některé chybí. Jsou zde však části filmu, u kterých při srovnání s biblickým textem poznáme, že z biblického textu nevychází. Tyto scény filmu jsem hodnotil v kapitole 3.2 ³⁴² Domnívám se, že u těchto filmových výpovědí můžeme říci, že smysl výpovědí biblického příběhu Abraháma nijak zásadně nenarušují, avšak do biblického příběhu, tak jak je představen v Gn 12,1–25,18 nepatří, a proto jsou z hlediska použití v katechezi problematické.

Všechny nedostatky zmíněné v předchozích kapitolách i nedostatky zmíněné v tomto shrnutí nedosahují dle mého názoru takové závažnosti, aby použití filmu *Biblické příběhy: Abrahám* v katechezi zcela znemožňovaly. Avšak domnívám se, že tento film je použitelný pro katechezi dospělých pouze s již zmíněnými výhradami. Tento film, pokud má být použit jako pomůcka při katechezi dospělých, je dle mého názoru nezbytné vždy konfrontovat s textem Bible a zdůrazňovat, že rozhodující a směrodatné je pouze to, co je ve shodě s textem, neboť jde o text Bohem inspirovaný.

³⁴² Některé z nich jsem uvedl v poznámce č. 303

Závěr

Když jsem vytvářel tuto bakalářskou práci, byl jsem v určité nejistotě, do jaké míry a hloubky mám hodnocený film analyzovat. Nejprve jsem se domníval, že mohu analyzovat jen hlavní témata, ale pak jsem došel k závěru, že by to nebylo vhodné z důvodu návaznosti a propojenosti výpovědní hodnoty jednotlivých scén filmu. Stejně tak jako není možné chápat správně Abrahámův příběh na základě jednotlivých epizod, umístěných vedle sebe. To je možné až když vnímáme tento příběh jak celek. Proto jsem přistoupil k analýze jednotlivých scén filmu tak, jak jdou za sebou, přesto, že jsem si byl vědom toho, že tato část bude značně rozsáhlá. Také hodnocení filmu z hlediska biblické teologie jsem musel z podobných důvodů zaměřit na jednotlivé scény filmu. V dalším hodnocení z hlediska katecheze jsem se věnoval proto zvláště na těm scénám filmu, jejichž zpracování nemá biblické základy.

Konstituce Dei verbum o Bibli říká, že je věčné Boží slovo v lidské řeči. Tato práce mě vedla mimo jiné k zamýšlení se nad Abrahámovým příběhem. Opět jsem se ujistil, že toto slovo ke mně promlouvá i skrze praotce Abraháma. K příběhům Abrahámovým mám velmi kladný vztah. Považuji je za velmi oslovující. Domnívám se, že některé části příběhů jsou v textu Bible stručné a člověk, chce-li odhalit jejich smysl a najít v nich poselství pro sebe, musí využít pomoci odborné literatury. Na druhé straně si myslím, že film, jehož tvůrci se snažili o maximální věrnost biblickému textu, může člověka opravdu oslovit a přivést k zaujetí biblickým příběhem. Domnívám se, že je-li divák filmu odborně veden v rámci katecheze k hledání Božího poselství skrytého v dané části textu Bible, může prostřednictvím filmu dojít k plodnému srovnání toho, co člověka oslovilo v textu Bible, s tím, co prožívá, co ho trápí, z čeho se raduje. Z názorné scény, která se snaží propojit příběh Písma svatého a života, kterou doprovází metodicky správná práce se samotným textem Bible, může vyrůst opravdová modlitba a následná změna postoje člověka. „*Vyjdi ze své země, ze svého příbuzenstva a ze svého otcovského domu do země, kterou ti ukážu*“ (Gn 12,1). Toto vyjítí ze svého původního postoje a ochota k vnitřní změně člověka, ke zrání jeho křesťanské víry, je tím, k čemu chce katecheze napomáhat.

V průběhu této práce jsem si ještě více uvědomil, jak moc je důležitá exegeze pro správné porozumění textu Bible. Také jsem pochopil, jak obtížné musí být filmové zpracování biblického textu, vzhledem k věrnosti textu Bible. I když jsem v této práci

hodnotil film z hlediska použití v katechezi, je třeba si uvědomit, zvláště s ohledem na výše zmíněné chyby, že film *Biblické příběhy: Abrahám* nebyl pravděpodobně tvořen se záměrem stát se pomůckou při katechezi. Úsilí na této bakalářské práci mě osobně utvrdilo v tom, že pokud chce člověk danému biblickému příběhu opravdu porozumět, musí být jeho četba doprovázena studiem poznatků biblické teologie a komentářů k dané části textu Bible. Neméně zajímavé bylo sledovat pomocí analýzy počínání autorů filmu ve snaze zpracovat tento opravdu významný biblický příběh a zamýšlet se nad tím, do jaké míry se autorům filmu jejich úsilí vydařilo.

Seznam použitých zkratk

ČBK = Česká biskupská konference

DV = Dei verbum

Seznam literatury

1. Text Bible

Nový zákon. překlad BOGNER, Václav. Praha: Česká liturgická komise, 1989

Bible, Písmo svaté Starého i Nového zákona. Ekumenický překlad 1985, Praha: Česká katolická charita, 1987, třetí vydání

KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006

2. Dokumenty církve

Dei verbum. In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. Z latinského originálu Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum II: Constitutiones, Decreta, Declarationes, Romae, 1966. Praha: Zvon, 1995,

PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Výklad Bible v církvi*. Praha: Zvon, 1996

RANCOUZSKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *O směřování katecheze v dnešní době*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008

KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha: Sekretariát ČBK, 1998

PAPEŽ FRANTIŠEK. *Lumen fidei*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013

3. Prameny

SARGENT, Joseph. *Biblické příběhy: Abrahám*. mezinárodní koprodukce, Turner Pictures, Lube production, Lux S.p.A.- Betafilm, RAI -Radiotelevisione Italiana Raiuno, 1993, <https://www.youtube.com/watch?v=6sOqLGx1kMY>, [20014-09-08], <https://www.youtube.com/watch?v=nuu7N3fh1xE>, [2014-11-15]

4. Ostatní literatura

DUBOVSKÝ, Peter a kol. *Genesis, Komentáře ke Starému zákonu*. I. zväzok, Trnava: Dobrá kniha, 2008

KOLEKTIV AUTORŮ. *Pentateuch*. Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006

DUFOUR, Xavier Léon a kol. *Slovník biblické teologie*. Řím: Křesťanská akademie, 1991

STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Výklady ke Starému zákonu*. Praha: Kalich, 1991

KOLEKTIV PŘEKLADATELŮ. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996

HELLER, Jan, PRUDKÝ, Martin. *Obtížné oddíly knih Mojžíšových*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006

SACKS, Jonathan. *O svobodě a náboženství*. Praha: P3K, 2008

ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008

FINKELSTEIN, Israel – SILBERMANN, Neil Asher, *Objevování Bible*, Praha: Vyšehrad, 2007

5. Internetové zdroje

<http://www.csfd.cz/tvurce/10788-joseph-sargent/zajimavosti/>, [2014-11-14]

<http://www.kinobox.cz/film/259853-biblicke-pribehy-abraham/oceneni>, [2014-11-15]

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/876828-abraham/>, [2014-10-9]

<http://www.csfd.cz/film/142998-abraham-a-izak/>, [2015-11-15]

csfd.cz/film/13101-biblicke-pribehy-abraham/, [2015-03-15]

fdb.cz/film/biblicke-pribehy-abraham-abraham/3966, [2015-03-15]

showbiz.cz/film/biblicke-pribehy-abraham/, [2015-03-15]

kinobox.cz/film/259853-biblicke-pribehy-abraham, [2015-03-15]

CHALUPA, P. Abrahám člověk na cestě. *Cesty katecheze*. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku, viz <http://www.cestykatecheze.cz/casopis/2009-1/Abraham-clovek-na-ceste.html>., [2014-9-9]